

«Απὸ τὸ *Bushido* ξεπετάχτηκε, σὰν ἀπὸ καθάρια πηγὴ, ὁ γιαπωνέζικος πατριωτισμός, ἡ καλύτερα, ἡ μεγάλη του μεγαλοφροσύνη».

Ἡ νέα τάξη βρίσκεται σὲ ἀντίθεση, σὲ ὅλα τὰ σημεῖα, μὲ τὴν ἀρχαία ἠθική. Ἡ πρόοδος τῆς δημοκρατίας, τοῦ βιομηχανισμοῦ, τῆς παιδείας ἔλλαξαν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς ὥστε τὸ *Bushido* «σὰν στὸν ἀέρα βροίσκεται». Κάτω ἀπὸ τὸ νέο καθεστῶς, οἱ ἀρχαῖες ἀρετὲς δὲν πιάνουν πουνθενά, οὔτε σὲ στρατιωτικὴ ὁργάνωση κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα. Ἀπ' τὴν ἄλλη τὴ μεριὰ τὰ ἠθικὰ εἶδη εἰσαγωγῆς δὲν ἔχουν πέραση καὶ οὔτε ἐγκλιματίζονται. Ὁ χριστιανισμὸς μένει χωρὶς ἐπίδραση. Ὁ γιαπωνέζος δὲν μπορεῖ νὰ φαντασθῇ ἄλλη εὐσπλαγχνία ἀπὸ τὴν εὐγένεια. Τὸ σύστημα τοῦ Bentham καὶ τοῦ Mill γίνεται ἐκεῖ κάτω σοφισμὸς (*Giri*) γιὰ νὰ ικανοποιήσῃ τὰ ὀλιγώτερον εὐγενικὰ αἰσθήματα. Περιμέναμεν ἀπὸ τὸ νέο καθεστῶς νὰ γεννηθῇ μιὰ νέα ἠθική, μὰ τίποτα δὲ βγήκε. «Τρέχομε σὲ ὅλες

τὶς μεριές, λέγει ὁ καθηγητὴς Nitobé, πηγαίνομε νὰ βροῦμε πηγὲς ἀπὸ φῶς, δύναμη καὶ παρηγοριὰ καὶ νὰ τὶς βάλουμε στὴ θέσθι τοῦ ἀρχαίου *Bushido*: χαμένος κόπος. Τίποτα ὡς τὰ τώρα δὲ βρήκαμε».

Ὁ γιαπωνέζος συγγραφεὺς δὲ βλέπει ἄλλη σωτηρία παρὰ τὴν ἐπιστροφὴν στὸ *Bushido*: «Τὸ *Bushido*, λέγει, ὁ κ. de Flach θὰ εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Γιαπωνίας τοῦ μέλλοντος ὅπως ἦταν τοῦ γιαπωνέζικου ἱποτισμοῦ. Ὁ κύκλος του ὁμως θ' ἀπλωθῇ· δὲν θὰ εἶναι πιά μονοπώλιο μιᾶς ἐκλεχτῆς τάξεως, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ὁλόκληρου λαοῦ, ἀρματωμένου ἔθνους, ἔχοντας γιὰ γνώμονα τῆς διαγωγῆς του τὸ πνεῦμα τοῦ Σαμουράι περασμένο μ' ἓνα βερνίκι εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ ἐθνικὸς ἐγωῖσμός θὰ βαφτισθῇ στὸ πνεῦμα μιᾶς κοινωνικῆς τάξεως.

Ἡ Γιαπωνία θὰ εἶνε ὁ Σαμουράι τῆς Εὐρώπης.

Διασκευὴ Β. Κ. Π.

ΕΠΤΑΝΗΣΙΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΡΤΕΛΑΟΣ

Γ'.

Τὰ ἰταλικά Πανεπιστήμια κατ' ὀλίγον ἐξελάττειν τὰ γράμματα. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξήτει νέον ἐκπολιτισμὸν καὶ προσεπάθει ν' ἀποσπασθῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δεσμῶν τῆς Ρώμης. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γαλιλαίου εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν ἡ πάλι μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων. Ἡ Ἑπτανήσος ἔφ' ὅσον αἱ περιστάσεις τῇ ἐπέτρεπον παρηκολούθει τὴν πρόοδον. Αἱ ἰδιωτικαὶ βιβλιοθήκαι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐν τοῖς Ἰονίοις Νήσοις ἔγεμον τῶν γενναίων ἐκείνων συγγραφέων, οἵτινες διέχεον φῶς εἰς τὴν зоφεραν ἐκείνην ἐποχὴν. Ὁ Βολταῖρος καὶ οἱ ἐγκυκλοπαιδικοὶ ἀντεπροσώπευον τὴν συνείδησιν τῶν χρόνων καὶ διὰ τοῦτο συνεκίνουν τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχάς. Ἕνας Ἰταλὸς τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ Πέτρος Βέρρης, λόγον ποιούμενος περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν βιβλίων τῶν φιλοσόφων συμπεραίνει ὅτι: «Ἡ γνώμη διευθύνει τὴν δύναμιν, καὶ τὰ καλὰ βιβλία διευθύνουν τὴν γνώμην, τὴν ἀθάνατον ἀγασσαν τοῦ κόσμου!»

Οἱ Ἑπτανήσιοι ἦσαν τότε ὑπῆκοοι τῆς Ἑνετίας. Ὑπῆρχον ἄνθρωποι παρ' ἡμῖν μορφωμένοι μὲ τὰς φιλοσοφικὰς δοξασίας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, οἵτινες ἐν τῷ ζωηρῷ ἐκείνῳ πνεύματι πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνακαινίσεως, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Δημοκρατικῶν Γάλλων, συνέλαβον τὴν ιδέαν τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Τότε ἤρχισαν ἐν Ἑπτανήσῳ πολλοὶ νὰ διαμορφώσωσι μίαν πολιτικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν εἰς τὸ αἶσθημα μιᾶς κοινῆς πατρίδος, αἶσθημα, τὸ ὁποῖον μέχοι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἦτο μόνον ἠθικὸν καὶ φιλογολογικόν. Ἐκ τῆς Ἑπτανήσου ἤρχισεν ἡ νέα πολιτικὴ Ἑλληνικὴ ζωὴ. Ἡ Ἑπτανήσος ἦτο πρὸς πάντας τότε ἰνδαλμα τῶν ἀρχῶν τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑπτανήσῳ Πολιτεία ἦτο προανάκρουσμα τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Μεταξὺ τῶν ἐνθέρμων ὁπαδῶν τῶν νέων ἰδεῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν δοξασιῶν, ἦτο καὶ

ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος, ὁ ὁποῖος ἔδρασεν ὡς διδάσκαλος καὶ ἰδίως ὡς ποιητὴς ἐθνικός.

Ὁ Μαρτελάος ἐγέννηθη ἐν Ζακύνθῳ κατὰ Σεπτέμβριον τῷ ἔτους 1754, ἐκ πατρὸς Ἀντωνίου Μαρτελάου καὶ μητρὸς Ἀννης Σουμάκη. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἱερεὺς, μουσικοδιδάσκαλος ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἄριστος ψάλτης. Ἐφημέρευεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναλήψεως, τῆς ὁποίας ἦτο ὁ *ροικοκύρης*. Ὁ πατὴρ του ἀπέθανε τῇ 4 Ἰουλίου 1754 καὶ ἀφῆκε τὴν σύζυγόν του ἔγκυνον καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ νεογέννητον ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, Ἀντώνιος.

Ὁ Ζακυνθιακὸς οἶκος Μαρτελάων εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων εὐπατριδῶν τῆς Ἑπτανήσου, ὑπηρετήσας πολλαχῶς τὴν πατρίδα.

Ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος ἦτο ἐκ φύσεως ζωηρὸς καὶ τολμηρὸς. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα μετὰ ζήλου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠθικῶν ἐπιστημῶν μαθητεύσας παρὰ Παναγιώτῃ τῷ Παλαμᾷ καὶ ἄλλοις λογίοις, οἵτινες κατὰ καιρὸν ἤρχοντο εἰς Ζάκυνθον. Παρὰ τοῖς δυτικοῖς μοναχοῖς ἔμαθε τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Νέος ἔτι ὢν ἐνεδύθη τὸ κληρικὸν φόρεμα ὅπως, γινόμενος ἐφημέριος τῆς ἰδιοκτητοῦ ἐκκλησίας Ἀναλήψεως, διαδεχθῇ τὸν ὁμώνυμον αὐτοῦ πατέρα.

Ἀνδρωθεὶς ἐσκέφθη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχη μεγάλας εὐθύνas, καὶ ἀπέβαλε τὴν ἰδέαν νὰ ἱερωθῇ, ἀλλὰ διετήρησε τὸ ἱερατικὸν φόρεμα μέχρι θανάτου.

Ὁ Μαρτελάος μετῆρχετο τὸν διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτυχῶς. Ὁφέλησε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα παραδίδων δωρεὰν τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τοὺς πτωχοὺς. Διέδιδε τὴν πατριὸν γλῶσσαν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Ἰταλικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος γλῶσσα καὶ ἡ γλῶσσα τῶν λογίων, διότι ἐν Ἰταλίᾳ ἐξεπαιδεύοντο καὶ ἐγίνοντο ἐπισήμονες. Ἄν καὶ ὡς ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας αὐτοῦ ἔλεγε ὅτι: ὁ *μελετῶν τὴν ἑλληνικὴν πρέπει νὰ ἔχη τὸν στόμαχον ἀδειονὸν καὶ συνεπῶς παρέδιδε δύο ἢ τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου—καὶ οὐχὶ μόλις ἀνέτελλεν ὁ ἥλιος ὡς τινὲς λέγουσιν—οὐχ ἦττον ὅμως δὲν ἠνωχοῦντο οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς ὥρας, ἀλλὰ παρενθίσκοντο τακτικὰ εἰς τὰ μαθήματα. Ὅλοι οἱ τότε ἐπιστήμονες, λόγιοι, ἱερεῖς*

καὶ ἐγγράμματοι ἐχρημάτισαν μαθηταὶ αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγονται ὁ Φώσκολος καὶ ὁ Σολωμός.

* *

Ὁ Μαρτελάος, ἂν καὶ ἀριστοκράτης τὸ γένος, ἐσθλιτέυε καὶ ἐστιγμάτιζε πάντοτε τὰς καταχρήσεις τῶν εὐγενῶν. Ἦτο δημοκράτης καθ' ὅλα.

Εἰς νεανικούς του στίχους, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔλεγε :

*Δὲν μορεῖ ἀνθρώπου γλῶσσα
Νὰ εἰπῇ τί σφοδρὲς
Ἐγγεντοῦσαν τῶν ἀρχόντων
Ἡ κλεψιὰ καὶ ἀδικίαι.
Ἀνθρωπόμορφα θεοῖα
Ποῦ λεγότε χριστιανοί,
Στὰ κεφάλια σας νὰ πέσῃ
Ὁ ὅλη τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργή.*

Εἰς ἄλλο ποίημα ἀνέκδοτον:

*Δὲν μοῦ λέτε, σὴ ζωὴ σας,
Σεῖς οἱ πλοῦσοι καὶ ἀφεντάδες,
Πάγαπᾶτε πάντα φαύλους
Καὶ κακοὺς παλληκαράδες.
Δὲν μοῦ λέτε, σὴ ζωὴ σας,
Τὶ καλὸ σὰς κάνει τοῦτο;
Τὰ καζάρια σας (*) τὰ βλέπω!
Ἡ τιμὴ δίνει τὸ φροῦτο
Ποῦ σηκώνει τὴ ψυχὴ μας,
Καὶ γλυκαίνει τὴ καρδιά.
Ἡ ἀρετὴ δίνει τὸ φροῦτο,
Νάγαπιέται ἡ ἀρχοντία.
Τὸ μαχαῖρι, τὸ τουφέκι,
Τὴ φανλόγητα, κακία,
Ποῦ σεῖς πάντα ἀγαπᾶτε,
Σὰς ἐδώσανε αἰμία!*

Ὁ Μαρτελάος ἐδίδασκεν ὄχι μόνον γράμματα, ἀλλὰ μετέδιδε καὶ τὰς δημοκρατικὰς δοξασίας καὶ ἐνεφώλευεν εἰς τὰς τρυφεράς καρδίας τῶν μαθητῶν τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν κακῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν πλουσίων ἀγραμμάτων, οἵτινες λόγῳ τοῦ π' οὗτου ἡ τῆς πατραγαθίας ἤθελαν νὰ ἐπιβάλλωνται. Ὅ,τι οἱ μαθηταὶ ἤκουον ἀπὸ τὸν εὐγλωττον διδάσκαλον εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἐνθουσιάζῃ. Οὕτως ἐμορφοῦτο νέα κοινωνία με νέας ἀρχὰς. Ὁ Σχίλλερ λέγει ὅτι ἡ νεολαία εἶναι πάντοτε ἔτοιμος εἰς τὰς λέξεις, εἶναι εὐκλῆς εἰς τὸ νὰ ἀποφαινέται. Διὰ τοῦτο οἱ μαθηταὶ τοῦ Μαρτελάου ἐγένοντο ἀποστολοὶ τῶν νέων ἰδεῶν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστά-

(*) Καλά σας.

σεως χωρὶς νὰ σκεφθοῦν. Φυσικὰ οἱ μαθηταὶ του εἶχον ἀντίδρασιν ἀπὸ τὰς ἐπιθυμοῦντας τὸ *statu quo*.

Περὶ σσότερον δὲ ὁ διδάσκαλος ἐξυβριζέτο καὶ ἐσυκοφαντεῖτο. Εἶναι φυσικόν. Ὅταν ἓνας εἰς τὴν κοινωνίαν ἐξέχῃ, ἢ διαπρέπῃ, ἔχει ἐχθροὺς φθονερούς, κακεντρεχεῖς συκοφάντας καὶ ἀνοήτους ἀντιπάλους.

Διὰ τοῦτο οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοί του διέταξαν τοὺς χωρικοὺς νὰ δέσωσι τὰ φορητὰ ζῶα ἐν τῇ πλατείᾳ Ἀναλήψεως, παρὰ τῇ οἰκίᾳ του, ὅπως, διὰ τῶν ὀργηθμῶν καὶ τῶν φωνασκῶν τῶν χωρικῶν, διαταραχθῇ ἡ ἡσυχία του, ὅταν παρέδιδε, ἐμελέτα, συνέγραφε, ἢ ἀπ' ἄμβωνος ἐκήρυττε τὸν θεῖον λόγον.

Πόσον γελοῖαι εἶναι πάντοτε αἱ ἐκδικήσεις τῶν κουφόνων καὶ μοχθηρῶν!

Ἡμέραν τινὰ ὁ Μαρτελάος τόσον ὠργισμένος ἦτο, ὥστε ἐπιστρέφοντα τὸν λόγιον εὐπατριδὴν Δημήτριον Κοιμούντον ἐκ τῆς ἐξοχῆς, ἐπ' ὄνου, τὸν σταματᾷ, γοιυτεῖ πρὸ αὐτοῦ, καί, συναθροισθέντος τοῦ λαοῦ, ἐκφωνεῖ πανηγυρικὸν τοῦ ὄνου, ἐν ἐπιμέτρῳ δὲ λέγει ὅτι τὸ ὑπομονητικὸν ἐκεῖνο ζῶον ὑπέμενε καὶ τὸ βάρος τῶν ἀρχόντων ἐχθρῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς τοὺς ἐκάλει.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τότε οἱ ἄρχοντες ἀπ' ὄνου μετέβαινον εἰς τὰ κτήματά των.

* *

Τὰ πράγματα ἐντούτοις μετεβάλλοντο. Ἡ ἰσχυρὰ ἐνετικὴ Πολιτεία διεγράφετο. Ὁ ὑπερήφανος καὶ ἰσχυρὸς λέων τῆς Βενετίας, πρὸ τοῦ κλείσῃ διὰ παντός τὸ ἀθάνατον βιβλίον αὐτοῦ, εἶδε μεταβαλλόμενον τὸ *Pax Tibi Marce Evangelista mens*, εἰς τό: *Diritti e doveri dell' uomo e del cittadino*, διὰ νὰ φανῇ ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ ὑπερήσπιζε τὸ δίκαιον καὶ θὰ ἐδίδασκε τὸ καθήκον τοῦ πολίτου.

Κυρήσεται ἡ ἀδελφότης, ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰσότης, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔμειναν κεναὶ λέξεις, διότι εἰς τὰς καρδίας πλείστων ἐνεφώλευον τὰ μῖση, τὰ πάθη. Ἡ βᾶσις τῆς καλῆς διοικήσεως μιᾶς κοινωνίας εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἅμα δὲ καὶ ἡ ἀγάπη μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν ταξέων, καὶ ἰδίως ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἀρετῶν, ἀφοῦ ἐξ αὐτῆς πηγάζουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Ἀλλὰ ἡ Εὐαγγελικὴ αὕτη ἀρετὴ δὲν ἠδύνατο νὰ κυριαρχῇ εἰς χρόνους, καθ' οὓς ἡ κοινωνία

ἀπὸ πολλοῦ διηρεῖτο εἰς πιέζοντας καὶ πιεζόμενους. Ἐκήρυττον τὴν ἰσότητα. Λέξεις κενὴ ἦτις ἔφερε πολλὰ κακά, διότι πολλάκις ἐγένετο παρεξήγησις τῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς αὐτῆς σημασίας. Οἱ πρῶν πιεζόμενοι ἠθέλουν νὰ πιέζον τοὺς ἄλλοτε πιέζοντας. Ὅλοι ἐλέγοντο *Τσιταδῖνοι* (*Cittadini*, πολῖται.) Ὁ ρακένδυτος ἐνομιζέτο ὅμοιος πρὸς τὸν πλούσιον εὐπατριδὴν, ὁ ἀγράμματος ὅμοιος πρὸς τὸν σοφὸν καὶ καθ' ἑξῆς. Καὶ ὅμως ἡ ἀνισότης εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσεως, καὶ ἡ ἀπόλυτος ἰσότης εἶναι ὄνειρον, εἶναι οὐτοπία. Πρέπει νὰ γίνεται προσπάθεια νὰ σχηματίζονται *χαρακτῆρες* διὰ νὰ ὑπάρχουν ἀληθεῖς πολῖται. Πρέπει ἡ κοινωνία νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ προσφέρῃ καὶ διενκολύνῃ εἰς ἕκαστον τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπεδεξιότητά του. Πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ τὸ μέσον ὅπως οὐδεὶς μείνῃ ἄεργος. Τότε ἕκαστος πολίτης εἶναι κατ' εἰς τὴν κοινωνία. Ἴδου ἡ ἰσότης.

Πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὸ πρόβλημά της νὰ λύσῃ. Θρησκείαι δύνουσι καὶ θεοί· αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι μεταβάλλονται. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, τελειωτικόν, ὀριστικόν, τελεισίδικον ἰσολογισμόν δὲν παρουσιάζει, οὐδὲ χρεωκοπίαν. Μία ἀλήθεια φέρει μίαν ἄλλην πλέον εὐκατάληπτον, διὰ νὰ φωτίσῃ καλλίτερα, ὡς ἓνα φῶς ἀντικατασταίνεται ἀπὸ ἄλλο δυνατότερον διὰ νὰ φωτίσῃ καλλίτερα. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου παρατηρεῖ, ἐρευνᾷ, ἐξετάζει, μελετᾷ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ λύσῃ τὰ αἰνίγματα πάσης ἐποχῆς. Ὁ δέκατος ἑννατος αἰὼν ἠθέλε νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τὸ πολιτικόν καὶ τὸ τῶν ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ τὴν πλήρη λύσιν. Ἐφάνη αἴφνης καὶ ἄλλο μᾶλλον βαρυσήμαντον, τὸ ἠθικοκοινωνικόν.

* *

Καταργηθείσης λοιπὸν τῆς ἐνετικῆς Πολιτείας καὶ ἐλθόντων τῷ 1797 τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων καὶ ἐν Ζακύνθῳ, ὁ λαὸς καὶ ἐνταῦθα ἐπανηγύριζε τὴν πῶσιν τῆς ἐνετοκρατίας, νομίζων ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ ἔχαιρεν ἐλευθερίαν, ἀγνοῶν ὅτι — *Freiheit ist nur in dem Reich des Traume* — ἐχόρευε καὶ ἔψαλλε περὶ τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας τὴν *Μασσαλιώτιδα* καὶ τὰ φιλελεύθερα τραγούδια τοῦ Ρήγα, τοῦ Μαρτελάου, τοῦ Ν. Κούρτσολα, τοῦ Θ. Δανελάκη καὶ

τοῦ Μόντη καὶ ἐχαίρετο βλέπων ὅτι καίονται αἱ ἀρχοντικαὶ περσοῦκες καὶ ἡ χρυσοῦ βίβλος.

Ὅτε ἐφορτάσθη ἡ πάνδημος ἐορτὴ τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Μόλου, νῦν Γεωργίου τοῦ Α', ὁ Μαρτελάος ἀπὸ τοῦ βήματος ἐξεφώνησε διεξοδικὸν λόγον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἀδελφότητος καὶ ἰσότητος καὶ ὑπὲρ τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων, προσθέσας ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Ἀδάμ, ὅτι πάντες εἶναι τῆς ἰδίας φύσεως καὶ ἔχουν τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα δικαιώματα. Ἀκολούθως ἀνῆλθεν ὁ γάλλος διοικητὴς καὶ ὠμίλησε κατὰ τῆς τυραννίας καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς. Διαλυόμενος δὲ ἔξαλλος ὁ λαός, ἐτραγοῦδα τὸ τοῦ Μόντη.

*Il tiranno è caduto. Sorgete
Genti oppresse; natura respira
Re superbi, tremate, scendete;
Il più grande dei troni crolla.*

Ἡ χαρὰ αὕτη ἦτο ὀλιγοχρόνιος, διότι οἱ Ρωσοτοῦρκοι κατέλαβον τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἦτο τὸ ρωσσικὸν κροῦτον.

Τὸ πρῶτον ἐκρύβοντο οἱ ἀριστοκράται, καὶ τώρα οἱ φιλελεύθεροι! Οἱ μὲν τῶν φιλελευθέρων κατέφευγον εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, οἱ δὲ ἐκρύβοντο. Μεταξὺ τῶν τελευταίων συγκατελέγετο καὶ ὁ Μαρτελάος. Ὅτε, τῇ ἐνεργείᾳ ἰσχυρῶν τινων, πολυπληθεῖς χωρικοί, ἀρχηγούντος τοῦ Φωσκάρδη, ἠπειλουν τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ὁ Μαρτελάος κατέφυγεν εἰς ἕνα πλοῖον.

Τέλος, τῷ 1800, αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἐκηρύχθησαν ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας ἀνεξάρτητοι καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἀπετέλεσαν τὴν Ἑπτάνησον Πολιτείαν, καὶ ἡ τάξις ἀπεκατεστάθη παντοῦ.

Ὁ Μαρτελάος ἦτο εἰς ἄκρον φιλόπατρις καὶ ἐπεθύμει τὴν ἐλευθερίαν πάσης τῆς Ἑλλάδος. Μαθὼν τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐβαπτίσθη εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγεροσίας. Ἐκτοτε ψυχῇ τε καὶ σώματι ἐνήργει ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος. Ἐλθὼν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀπέκτησε τὴν εὐνοίαν καὶ τοῦ Μαρτελάου. Μάλιστα εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐπροσωποποιεῖ τὴν Ἑλλάδα, διὸ ὁσάκις τὸν ἔβλεπε, κλίνων τὴν κεφαλὴν του πρὸ αὐτοῦ, τῷ ἔλεγε: Προσκυνῶ τὴν Ἑλλάδα.

Εὐρισκόμενός ποτε ὁ Μαρτελάος εἰς τὸ ἀκρωτήριον Λαβίαν, μετὰ τινων κληρικῶν καὶ ἄλλων φίλων —, οἵτινες ἐχόρευον διασκεδιάζοντες — ἅμα

τὰ ὄμματά του ἔπесαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου, ἐνεθουσιάσθη τόσον ὥστε σύρων τὸν χορὸν ὁ ἴδιος καὶ ἀεροκυματίζων τὸ μανδύλι αὐτοσχεδίασε τοὺς ἐξῆς στίχους:

*Νὰ ἰδῶ παιδιὰ, νὰ ἰδῶ παιδιὰ τὸ φλάμπουρο κ' ἐγώ,
Τῆς λευθεριάς ὁλοῦθεν νὰ λάμπῃ, νὰ χαρῶ.
Βουνὰ ψηλά, βουνὰ ψηλά, λαγκαδία καὶ βυθούς,
Πηδᾶτε, ἀπερνᾶτε, φονεῖστε τοὺς ἐχθροὺς.—
Ποιάμα τὸ αἶμα τῶν τυράννων ἄς τρέξῃ,
Τὴν γῆν μας ἄς βορέξῃ, χωρὶς πόνον καρδιάς.*

Τὸ 1809 κατέλαβον οἱ Ἀγγλοὶ τὴν Ζάκυνθον καὶ τὰς ἄλλας τοῦ Ἰονίου Νήσους, ἐκτὸς τῆς Κερκύρας. Ἀκολούθως γίνεται ἐκ νέου ἀνεξάρτητος ἡ Ἑπτάνησος καὶ σχηματίζει τὸ Ἰόνιον Κράτος ὑπὸ τὴν λαμπρὰν Προστασίαν τῆς ἰσχυρᾶς Ἀγγλίας.

Ἐλθόντων τῶν Ἀγγλῶν ἤρχισαν νὰ διανέμονται καὶ ἐν Ζακύνθῳ μεταφράσεις τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Τοῦτο δὲ ἰδὼν ὁ Μαρτελάος καὶ ἀκούσας ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ καὶ πλήρης νέα μετάφρασις τῶν Γραφῶν ἀπὸ ἐλληνιστῶν ἀπεφάνθη ὅτι τοῦτο εἶναι ἐναντίον τῆς γνώμης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἄν καὶ ἦτο φιλόρφωστος, οὐχ ἦτον κατεφύετο κατὰ τῆς ὁμοδόξου Ρωσσίας, ἐνθα ἐπετρέπετο ἡ μετάφρασις τῶν Ἱερῶν Γραφῶν.

Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἐξεφώνησεν ἀπ' ἄμβωνος δύο λόγους δοιμείς, κατὰ τῆς βιβλικῆς Ἑταιρείας, τῶν μεταφράσεων εἰς τὴν ἀπὸ ἐλληνικὴν τῶν Γραφῶν, τῆς Ἀγγλίας, τῶν διδασκάλων Θεοδοσίου Δημάδη καὶ Ἀναστασίου Καραβία, διότι ἐδίδασκον μὲ ἄλλην μέθοδον, καὶ τῶν δημοτικιστῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τοὺς λόγους τούτους ἄλλῃς συνέταξε καὶ ἄλλῃς ἐξεφώνησε, καθότι ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ κατηγορεῖτο. Πράγματι κατηγγέλθη ὡς ὑβριστὴς καὶ διμεγέρτης πρὸς τὸν Ἀγγλὸν διοικητὴν καὶ ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθῇ. Ὁ προϊστάμενος τῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας Ζακύνθου προσεπάθει νὰ πείσῃ τὸν διοικητὴν ὅτι ἦτο συκοφαντία. Ἡ ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἐκφωνηθέντων λόγων ἀπεφάνθη ὅτι οἱ λόγοι δὲν ἦσαν κατὰ τῆς Ἀγγλίας, οὐδὲ στασιαστικοὶ καὶ ὑβριστικοί, ἀλλὰ ἀνάξιοι προσοχῆς διότι ἐστεροῦντο τοῦ κοινοῦ νοῦ. Ὁ Μαρτελάος δυσηρεστήθη διὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέλεξιν τῶν λόγων του, ἡ ὁποία τὸν ἔλεγε ὅτι ἐστερεῖτο κοινοῦ νοῦ.

Διό ἀπέστειλε, τῇ 8 Ὀκτωβρίου 1817, τοὺς λόγους μὲ ἀναφορὰν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, διὰ νὰ μάθῃ τὴν κρίσιν τοῦ ἀρχιεποῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Οὗτος ἀπήντησε τῇ 19 Σεπτεμβρίου τοῦ 1818, ἐπαινῶν τὸν Μαρτελάον, διότι οἱ λόγοι *ἔπνεον πῦρ*, ἦσαν εἰλικρινεῖς, καὶ γεμάτοι ἀπὸ εὐσέβειαν. Ὁ Μαρτελάος ἠὲ χαριστήθη καὶ πρὸς φύλαξιν κατέθεσεν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ Ἀρχιεποφυλακεῖον.

Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τὴν ἀρχὴν ἐδημοσίευσεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κατραμῆς. Ὁλόκληρος δὲ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ κ. Α. Χ. Ζώη εἰς τὸ *Ἡμερολόγιον* τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1907.

* *

Ὡς ἄνθρωπος τῶν γραμμῶν ὁ Μαρτελάος δὲν ἦτο κοινός. Κατεῖχε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν. Ἐκ τοῦ προχείρου μετέφραζε τὸν Ὅμηρον εἰς λατινικοὺς στίχους καὶ τὸν Βιργίλιον εἰς ἑλληνικοὺς. Ἦτο θεολόγος καὶ εὐφάνταστος ἐνίοτε στιχουργός. Ἀλλὰ τοῦ ἔλειπε πολὺ ἡ τέχνη. Ἐννοοῦμεν δὲ *τέχνην*, ὅχι ἐκείνην ἡ ὁποία βλάπτει τῆς ἐκφράσεως τὴν ἀφέλειαν, ἀλλ' ἐκείνην, ἣτις γεννᾷται αὐθορμήτως ἐν τῇ ψυχῇ ἀληθινοῦ καλλιτέχνου, πρὸς ἐντελῇ διατύπωσιν τῆς ιδέας καὶ πρὸς χρωματισμὸν τῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως. Ὡς ὁ Mendés ὀρθῶς λέγει ἡ *τέχνη* δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνη διὰ νὰ κάμῃ ἕνα ἔργον νὰ ζήσῃ, διότι χρειάζεται ἡ *ἐμπνευσις* ἢ ἡ *μεγαλοφυΐα*, ἀλλὰ χωρὶς *τέχνην*, ἣτις εἶναι γενικὴ καὶ ἀθάνατος, κανὲν ἔργον δὲν ζῇ *αἰωνίως*. Αἱ ποιήσεις τοῦ Μαρτελάου δὲν εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον εὐόσμων ἀνθέων τοῦ νεοελληνικοῦ Παρνασσοῦ, ἀλλ' ἐπέζησαν διότι ἐμόρφωσαν πατριωτικὴν νεολαίαν, εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ χώρα εἶχεν ἀνάγκην καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἦτο καὶ ρήτωρ. — Ὅτε ἐμελλε νὰ κηρύξῃ, ἡ ἐκκλησία ἦτο γεμάτη ἀκροατῶν, μίαν ὥραν πρὸ τῆς θείας ἱερουργίας.

Ἦτο ὁπαδὸς τῶν σχολαστικῶν καὶ ἐπεθύμει νὰ γράφεται ἡ ἀρχαία γλῶσσα. Συχνὰ τὴν ἔγραφεν. Ἀλλὰ πεισμένος ὅτι ἡ ἀρχαῖζουσα γλῶσσα δὲν φέρει τὴν ἀπαιτουμένην ὠφέλειαν, ἐξ ἀνάγκης μετεχειρίζετο τὴν δημοτικὴν καὶ τὴν ἀπλὴν ὅπως γείνη καταληπτὸς καὶ εἰς τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμει καὶ ἠθέλε νὰ διδάξῃ. Καὶ ὅμως, ἐνῶ ἡ πείρα τοῦ ἐδίδασκεν ὅτι πρὸς τὸν

λαὸν πρέπει τις τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν νὰ μεταχειρισθῇ, ἐξύβριζε τοὺς ὁπαδοὺς τῆς δημοτικῆς καὶ τοὺς ἐνόμιζεν ἀθέους καὶ ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας (!). Ὁ Γεώργιος Τερτσέτης γράφει ὅτι ὁ «Μαρτελάος ἄστραπτε καὶ ἐβρόντα πῶς ὁ Κοραῆς τοῦ χαλάει τὴν γλῶσσαν». Παραθέτομεν ἀποσπάσματα τῆς γλώσσης τοῦ Μαρτελάου, τῆς καθαρευούσης.

«Μία κοινὴ πίστις ἐφάνη εἰς κάθε λαὸν πάντοτε ἀπαραίτητος. Ἡ πίστις, μὲ τοὺς κανόνας καὶ νόμους τῆς κοινῆς καὶ ὁλοφύχου λατρείας τῆς, κτίζει εἰς ὅλα τὰ Ἔθνη τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ἔνωσιν. Ἡ κοινὴ ἔνωσις τοῦ λαοῦ, διὰ τὴν αὐτὴν λατρείαν τῆς πίστεως, πρᾶττει εἰς τὸν αὐτὸν λαὸν τὸν πρῶτον χαρακτήρα. Λαμβάνει εὐθύς τὴν αὐτὴν μορφήν καὶ τῆς πατρίδος τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ Γένος τῶν ὁμοπίστων. Ἐκ τούτου τοῦ χαρακτήρος, τὸν ὁποῖον ἡ πίστις ἔδωκε καὶ εἰς τὴν πατρίδα, γνωρίζεται ὁ λαὸς μιᾶς πόλεως. Οἱ πολῖται ὄντες μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννήματα, στηρίζουσι εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν ἀγάπην τους καὶ εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν πατρίδα καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀμετασάλευτον. Τεινυτοτρόπως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τῆς πίστεως ὄνομα μὲ ἐνθουσιασμὸν οἱ πολῖται κινῶνται πρὸς δόξαν τοῦ χαρακτήρος των. Κ' ἐπειδὴ ἡ πίστις εἶναι ἡ φύλοστοργος Μήτηρ, ἣτις ἐδέσμευεν ἕνα λαόν, μὲ ἕνα δεσμὸν ἀγάπης ὑποκάτω εἰς χαρακτήρα καὶ ὄνομα, τὸ νὰ μάχωνται οἱ πολῖται πρῶτον διὰ τὴν πίστιν, δεύτερον διὰ τὴν πατρίδα, δόγμα κοινὸν εἰς ὅλα τὰ Γένη διαφημίζεται».

Ἴδου καὶ μὲ ποίαν γλῶσσαν εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ μεταφράζῃ τὴν *Gerusalemme Liberata* τοῦ Τάσσου.

*Εἶπεν ὁ φοβερὸς θεός, σείσας τὴν κεφαλὴν του
Κ' εὐθέως ὄλ' οἱ οὐρανοὶ τρέμουν εἰς τὴν φωνὴν του,
Τρέμουν ἀπὸ εὐλάβειαν παντοῦ ὄλ' οἱ ἄερες.
Τρέμουν μὲ σέβας πλάνητες καὶ ἀπαινεῖς ἀστέρες,
Τρέμουν οἱ ὠκεανοί, καταπεφύβισμένοι,
Τρέμουν τὰ καταχθόνια, τρέμει ἡ Οἰκουμενὴ.
Ἐδόθησαν εἰς τὴν στιγμήν τῶν ἀστραπῶν τὰ φῶτα,
Κ' ἠκρόσθησαν τῶν νεφελῶν ὁμοῦ βρονταὶ πρὸς ὦτα.
Τότ' ἀλαλάζουν οἱ στρατοὶ ὑψούμενοι τὰς χεῖρας,
Καὶ φθάνουν οἱ ἀλαλαγμοὶ εἰς οὐρανοῦ τὰς σφαίρας.*

Ὁ Μαρτελάος ἦτο φύλοπνος ἀλλὰ δὲν ἐδημοσίευσεν τὰ ἔργα του. Ἐγραψεν: Ἐχειρίδιον ἑλληνικῆς γραμματικῆς — Λόγους ἐκκλησιαστικούς, πανηγυρικοὺς καὶ ἐπικηδείους — Ὠδὰς πινδαρι-

κάς, ἡρωελεγεία.— Ἐπιγράμματα λατινικά— Ἀσματογραφίας— Ἐθνικά καὶ δημοτικά τραγούδια.— Μετέφρασε δὲ τοῦ Φωσκόλου τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Βοναπάρτην Ἑλληνικά καὶ τὸν Ἰάκωβον Ὅρτιν λατινικά, τοῦ Τάσου τεμάχια ἐκ τῆς Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἄλλα τινα.

Κατὰ τὸ 1845 ὁ μακαρίτης Φραγκᾶσκος Καρβελλᾶς, ἱατρός, ἔλαβέ τινα τῶν ἔργων τοῦ Μαρτελάου ἐπὶ σκοπῷ τῆς δημοσιεύσεως, ἀλλὰ ἐπελθόντος τοῦ θανάτου τοῦ Καρβελλᾶ τὸ σχέδιον δὲν ἤχθη εἰς πέρας. Ὁ μακαρίτης ἐκδότης Σέργιος Ραφτάνης ἐδημοσίευσεν τοῦ Μαρτελάου τὸν Κανόνα παρακλητικὸν εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον (1). Ὁ Κατραμῆς ἐδημοσίευσεν στίχους εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ὑμνου. (2) Ἡμεῖς ἐδημοσίευσamen τὸν Ὑμνον εἰς τὴν περιφημὸν Γαλλίαν, τὸν Ἀρχιστράτηγον Βονοπάρτην καὶ τὸν Στρατηγὸν Γεντίλλην, (3) τὴν Μασσαλιώτιδα, (4) Πραγματείαν περὶ ἐπιγραφῶν πρὸς τὸν Ὅμηρον (5). Ποίημα πρὸς τὸν Φώσκολον. (6) Ἐπίσης ὁ Ἰταλὸς Camillo Antona Traversi ἀποσπάσματα τῶν Χαρίτων τοῦ Φωσκόλου μὲ παρατηρήσεις τοῦ ἰδίου Μαρτελάου. (7)

Ἄλλ' ἐκ τῶν ἔργων τούτων τοῦ Μαρτελάου τὰ καλλίτερα καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι τὰ δημοτικά του καὶ τὰ ἐθνικά, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ὠνόμαζεν ἔργα τῆς στιγμῆς. Αὐτὰ τὰ ἔγραφεν εἰς τὴν ζῶσαν γλῶσσαν διὰ νὰ ἐνθουσιαῇ τὸν λαόν, νὰ ἐμπνεύη τὸν ἔρωτα εἰς τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν πατρίδα.

Ἦσαν ἔργα τῆς καρδίας του, γραμμένα μὲ

τὴν γλῶσσαν τῆς καρδίας καὶ διὰ τοῦτο ἔφεραν τότε τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐκεῖνος ἠθέλε καὶ τὴν σήμερον τὸ ὄνομά του ζῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὰ παρ' αὐτοῦ νομιζόμενα σοβαρὰ ἔργα μὲ γλῶσσαν ἀρχαῖζουσιν ἢ ἀρχαίαν οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι. Τὴν ἀθανασίαν του τὴν ὀφείλει εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν περιεφρόνει καὶ ἐξύβριζε καί, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἐκάλει ἀθέους τοὺς ὁπαδοὺς τῆς δημοτικῆς καὶ ἐχθροὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας!!

Ὁ Μαρτελάος ὑπῆρξεν ὁ δημοτικώτερος ποιητῆς τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ἐθνικά του ἔργα ἦσαν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ὁλοκλήρου τῆς Νήσου, ἰδίως κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ Ζάκυνθος ἦτο ὑπὸ τοὺς γάλλους δημοκράτας. Καὶ ἀφοῦ παρῆλθεν ὁ δημοκρατικὸς πυρετὸς ἐξηκολούθησαν οἱ φιλοπάτριδες νὰ τὰ ψάλλουν εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰ συμπόσια ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον.

Αἱ τότε ἐπικρατοῦσαι δημοκρατικαὶ ἰδέαι τὸν εἶχον κυριολεκτικῶς μεθύσει. Διὰ τὴν ἐλευθερίαν εἶχε ψύχωσιν. Ἄν εἶναι ἀληθὲς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Μύλων λέγει ὅτι «οἱ ἀληθεῖς ποιηταὶ εἶναι οἱ ἀνδρεῖοι ἐχθροὶ τοῦ δεσποτισμοῦ» ὁ Μαρτελάος ἦτο ποιητῆς ἀληθῆς.

Αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ τῶν νήσων καὶ ἡ μετάβασις ἀπὸ τοὺς γάλλους δημοκράτας εἰς τοὺς ρωσσο-τούρκους, ἀπὸ ἐλεύθερον πολίτην τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας εἰς τὴν ὑπηκοότητα τῆς αὐτοκρατορικῆς Γαλλίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τοῦ ἐλευθέρου Ἰονίου Κράτους, δὲν τὸν ἐτάραττον. Πάντοτε ἦτο ὁ αὐτὸς μὲ τὰς ἰδίας φιλελευθέρους καὶ ἰδιοτρόπους δοξασίας. Διὰ τὸν Μαρτελάον ἐφαρμόζεται ὁ ὁρισμὸς τοῦ Shelley: «Ἡ ποίησις εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς φαντασίας». Εἰς πᾶσαν μεταβολήν, εἰς πᾶσαν μετάβασιν εἰς ἄλλην ὑπηκοότητα ἢ φαντασία του ἐδημιούργει καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ συνέντριβε τὰς ἀλύσεις τῆς.

Ὅταν ἀνέγνωσε τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα τόσον ἔλαβεν ἐνθουσιασμόν ὥστε εὐφυνῶς ἐξεφώνησε: «Μὲ τὸ συντακτικὸν τοῦ Γαζῆ θὰ παραδίδω καὶ τὴν γραμματικὴν τοῦ Ρήγα».

Ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, ἡγάπα τοὺς ὁμοδόξους Ρώσσους, ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος ἠλπίζεν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτην, ἀπὸ τὴν Γαλλίαν.

* *

(1) Συναξαριστής, ἔκδοσις Ραφτάνη ἐν Ζακύνθῳ 1868 τόμος Α' σελ. 429 καὶ Αἱ τέσσαρες ἀσματικαὶ ἀκολουθίαι τοῦ Ἀγίου Διονυσίου, ἔκδοσις τοῦ ἰδίου Ραφτάνη, ἐν Ζακύνθῳ 1876 σελ. 185.

(2) Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου σελ. 412.

(3) Ἡ λύρα Ἀνδρέου Κάλβου καὶ ἀνέκδοτος ὕμνος Ἀντωνίου Μαρτελάου, ἐν Ζακύνθῳ 1881.

(4) Ἐστία 1884 Ἀρ. 453.

(5) Κυψέλη Ζακύνθου 1885 φυλ. 22.

(6) Ἀνθὼν Ζακύνθου 1890 φυλ. 3 τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς δευτέρας Περιόδου ἐν πραγματείᾳ μας: Ὁ Οὐγὸς Φώσκολος καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἥτις ἐδημοσιεύθη καὶ ἰδιαιτέρως.

(7) Curiosità Foscoliane, σελ. 364.

Ἄμα οἱ δημοκρατικοὶ γάλλοι κατέλαβον τὴν Ζάκυνθον, μετ' οὐ πολὺ, τῇ 15 Ἰουλίου τοῦ 1797 ἐδημοσιεύθη ἐν Ζακύνθῳ ἰταλιστὶ προκήρυξις γραφεῖσα τῇ 11 τοῦ ἰδίου μηνός, ἡ ὁποία ἐτελείωνε διὰ τῆς ἐξῆς περικοπῆς:

« . . . Βεβαιωθῆτε ὅτι δὲν θὰ σᾶς ὑποκλέψωμεν ἄλλον χρόνον εἰ μὴ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἀρκεῖ νὰ ἐκτιμήσωμεν ἐγκαρδίως τὴν μνήμην τὴν αἰετοποτε παροῦσαν τοῦ λαοῦ τῶν Ἑρώων, πρὸς οὓς ὠφείλομεν ὅλοι ἡμεῖς τὴν ἐκ τοῦ τάφου ἐξεληθοῦσαν ἐλευθερίαν (*dissotezzata nostra Libertà*) ».

Τὸ τέλος τῆς προκηρύξεως ταύτης ἔδωκε τροφὴν εἰς τοὺς τότε ποιητὰς καὶ λογίους, καὶ ἐνέπνευσε εἰς τὸν μεγάλον Σολωμὸν ὅτι ἡ Ἐλευθερία μας εἶναι:

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά

Εἰς οὐδένα ἑλληνικὸν μέρος ἔδωκαν ἀφορμὴν οἱ δημοκρατικοὶ Γάλλοι νὰ γραφῶσι τόσα ποιήματα ὅσα εἰς τὴν Ζάκυνθον, μὲ ἐθνικὸν σκοπόν. Τὰ ποιήματα αὐτὰ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἔκαναν τὸν γύρον τῆς Νήσου καὶ αὐτοὶ οἱ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι μετέβαινον εἰς τὴν ἀπέναντι δούλην τότε Ἑλλάδα δι' ἐργασίαν, τὰ ἔψαλλον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀνθρωποὶ τινες τῶν γραμμάτων διέδιδον ἐπαναστατικὰς ιδέας καὶ δι' ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο συνέβη ἐν Ζακύνθῳ, διὸ ὁ Πασσᾶς τῆς γείτονος στερεᾶς παρεπονεῖτο πρὸς τὰς Ζακυνθίους ἀρχάς, διότι οἱ Ζακύνθιοι διὰ τῶν πατριωτικῶν ἁσμάτων ἐνεθουσίαζον τὰ πλήθη. (*)

Δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ τοῦρκος Πασσᾶς, διότι τὰ πατριωτικὰ τραγούδια ἔχουν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Ὁ Σόλων διὰ τῆς ἐλεγείας του ἐθέρμανε τὸν ζῆλον τῶν συμπολιτῶν του διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Σαλαμίνα καὶ ὁ Τυρταῖος μὲ τὰ ἐνθουσιώδη πολεμικὰ τραγούδια ἀνέδειξε νικητὰς τοὺς Σπαρτιάτας. Διὰ τοῦτο καὶ ἓνας γάλλος στρατηγὸς ἔγραφεν εἰς τὸ *Directoire* « στείλατέ μου ἀμέσως βοήθειαν ἀπὸ ἁνδρας ἢ μίαν ἔκδοσιν τῆς Μασσαλιώτιδος ». Καὶ

κατὰ τὸ 1848 ὁ μέγας πατριώτης Mazzini ἔγραφεν εἰς τὸν ποιητὴν Μαμέλιν: « στείλέ μου ἓνα ὕμνον νὰ γίνῃ ἡ Μασσαλιώτις τῆς Ἰταλίας ».

Ὁ Rouget de Lisle ἀπθανάτισθη μὲ τὴν Μασσαλιώτιδα τὴν γραφεῖσαν τῷ 1792 καὶ ἔκαμε νικηφόρα τὰ γαλλικὰ ὅπλα. Γράφει ὁ Michelet ὅτι « ὁμοίαζε τοῦτο τὸ τραγούδι μὲ μίαν ἀστραπήν ὅλοι ἐθαμπώθησαν, ὅλοι τὸ ἔμαθον, ὅλοι τὸ ἔψαλλον, ὅλο τὸ Στρασβούργον, ὅλη ἡ Γαλλία ».

Ἐνα τύμπανον καὶ μία φλογέρα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀμερικανῶν ἐπαναστατῶν ψαλλόντων:

Oh! say, can you see by the dawn's early light?
κ.λ. ἐδημιουργήσαν τὴν μεγάλην Δημοκρατίαν.

Ὁ νεαρὸς γερμανὸς Kæsner, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἓνα χέρι ἐκράτει τὸ σπαθὶ καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὴν λύραν, ἐθέρμανε τὰ πατριωτικὰ στήθη τῆς γερμανικῆς νεολαίας. Ἐγραφε καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρὸς ἐπὶ τοῦ τυμπάνου του. Ἡ συλλογὴ του: *Leiez und Schwerdt* (Λύρα καὶ Σπαθὶ) ἐγείνεν ἐγκόλπιον τῆς ἐνθουσιώδους νεολαίας.

Ὁ ὕμνος τοῦ Riego, ἰσπανοῦ στρατηγοῦ, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖται ὁ ἀληθὴς ποιητὴς—ἴσως ὁ Evaristo San Miguel—ὁ τονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Huerta:

Seremos alegres—Valientes yosados κ.λ.

ἔφερε τ' ἀποτέλεσμα τῷ 1820. Καὶ ὁ γαριβαλδινὸς ὕμνος τοῦ Μερκαντίνη τοῦ ὁποίου ἡ ἐπωδὸς:

Va fuori d'Italia, va fuori ch'è l'ora
Va fuori d'Italia, va fuori, o stranier!

ὑπῆρξεν ὁ πιστὸς σύντροφος τῶν ἀδελφῶν Ἰταλῶν κατὰ τὰς μάχας διὰ τὴν ἐνότητα τῆς μεγάλης πατρίδος των, ὡς τὰ τραγούδια τοῦ Ρήγα διὰ τοὺς ἥρωας τοῦ εἴκοσι ἓνα ὅταν ἔχνον τὸ αἷμα διὰ νὰ ἀναστήσουν τὴν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἦτο μισοπεθαμένη ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τρομερωτάτων ἀλύσεων.

* *

Εἶδομεν πόσον ἐνεθουσιασθῇ ὁ Μαρτελάος ἀπὸ τὸν Ρήγα. Τῷ 1797 ὁ ἅγιος ἐνθουσιασμὸς τὸν μετὰ καὶ ἔχον κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Ρήγα:

Λεῖτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων,

αὐτοσχεδιάζει:

Μπρὸς παιδιὰ! Ἄς πολεμοῦμε!

Ὁ καιρὸς τῆς δόξης ἤλθε.

Ἄν τὸ Γένος ἀγαποῦμε,

Στὴ φωτιά, μπρὸς, στὴ φωτιά.

(*) Πρβλ. Σπ. δὲ Βιάζης: *Ἀπὸ ἀνέκδοτοι Μασσαλιωτικοὶ θόρυγοι*. Ἐν Ἀπόλλωνι Πειραιῶς φυλ. 58 τοῦ ἔτους 1889.

Στὰς Ἀθήνας, μπρὸς σὴν Πόλι.
Μπρὸς παιδιὰ γνήσια Ἑλλήνων!
Μπρὸς, λοιπόν, μπρὸς κατ' ἐκείνων,
Ποῦ τὸ Γένος μας μισοῦν.

Τὰ ὅπλα ἄς λάβωμεν.
Ἄγωμεν, πατριώτες, ἄγωμεν.
Ἄς τρέξῃ καὶ ἀνῶο αἷμα,
Γιὰ τὴ λευθεριά.

Μπρὸς παιδιὰ τῆς πατρίδος!
Ἔνα Τοῦρκο νὰ μὴ ἀφήσωμε.
Νὰ σκοτώσωμε, νὰ σφάζουμε
Κ' ὅποιον ἄλλο μᾶς μισεῖ.
Στὸ τουφέκι χωρὶς φόβο.
Εἶν' ὁ Γάλλος σὶὰ Νησιά μας
Π' ἀγαπᾷ τὴ λευθεριά μας
Καὶ τυράννους κυνηγᾷ.

Τὰ ὅπλα ἄς λάβωμεν κτλ.

Ὅπου φωλεύει ὁ Τοῦρκος
Ἄς διωχθῇ μὲ τὴ φωτιά,
Διὰ νὰ λάμψῃ ἡ Ἑλευθερία
Καὶ ὁ σταυρὸς τὰ ὑψωθῇ.
Στὸ τουφέκι λοιπὸν οὔλοι.
Παιδιά, γέροντες, παπάδες
Καὶ γυναῖκες. Οὔλοι, οὔλοι,
Στὸ τουφέκι μὲ καρδιά.

Τὰ ὅπλα ἄς λάβωμεν κτλ.

Ὅθεν εἶσθε τῶν Ἑλλήνων,
Παλαιὰ ἀνδρειωμένα
Κόκκαλα ἐσκορπισμένα
Τώρα λάβετε πνοή.

ΥΜΝΟΣ ΜΑΡΤΕΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΩΔΙΑ ΛΟΓΟΘΕΤΗ ΓΟΥΛΙΑΡΗ

Ὅθεν εἶσθε τῶν Ἑλλήνων,
Παλαιὰ ἀνδρειωμένα,
Κόκκαλα ἐσκορπισμένα,
Λάβετε τώρα πνοή.

Σταῖς φωναῖς τῆς σάλπιγγός μου,
Ὅχ τὸ μνημα ἀναστηθῇτε,
Καὶ τὸ Γένος σας θὰ ἰδῇτε,
Εἰς τὴν πρώτην του τιμῇ.

Ἡ ἐξακουσὴ Γαλλία,
Δὲν βασίτῃ τὴν τυραννία,
Μὰ μὲ αἵματοχυσία,
Ἀποκίτῃ ἑλευθερία.

Καθὼς εἶναι ἀνδρειωμένη,
Τὸ καλὸ τοῦτο σκορπίζει,
Κ' ὅλοῦθε τὸ χαρίζει,
Ὅθεν βλέπει ἀδικία.

Εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους,
Ὅσον εἶδετε χαμένο,

Σταῖς φωναῖς τῆς σάλπιγγός μου
Ὅχ τὸ μνημα ἀναστηθῇτε
Καὶ τὸ Γένος μας νὰ ἰδῇτε
Εἰς τὴν πρώτην του τιμῇ.

Τὰ ὅπλα ἄς λάβωμεν κτλ.

Σηκωθῇτε, γιὰ νὰ ἰδῇτε
Πόσοι θᾶν' οἱ Λεωνίδαῖς.
Σηκωθῇτε, νὰ χαρῇτε
Πῶς ἡ Ἑλλὰς θὰ ξαναζῇ.
Σηκωθῇτε! Καὶ θὰ ἰδῇτε
Πῶς ἀνδρείως πολεμοῦμε,
Πῶς ἐχθροὺς καταπατοῦμε,
Πόσο μοιάζομαί με σᾶς.

Τὰ ὅπλα ἄς λάβωμεν κτλ.

Ὁ Σολωμός, ὡς ὁ εὐμενὴς ἡμῶν ἀναγνώστης
θὰ παρετήρησεν, τὸν θούριον τοῦ διδασκάλου
τοῦ ἐμιμήθη ὅτε ἔνθεον ἔψαλλε:

ὦ τριακόσιοι! σηκωθῇτε
Καὶ ξανάλλετε ἔς ἐμᾶς.
Τὰ παιδιὰ σας θελ' ἰδῇτε
Πόσο μοιάζοντε μὲ σᾶς.

Συγχρόνως, τῇ 15 Ὀκτωβρίου τοῦ 1797,
ἐποίησε καὶ τὸν ὕμνον εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸν
Βοναπάρτην καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν τῶν νήσων
μας Γεντίλιν (Gentili). Ὁ ὕμνος οὗτος διε-
τάραξε τοὺς ἐχθροὺς τῆς δημοκρατίας καὶ τοὺς
φιλορρώσσους. Εἰς τούτων ὁ Νικόλαος Λογοθέ-
της Γούλιαρης τὸν παρῴδησε. Ἰδοὺ ὁ ὕμνος
μετὰ τῆς παρωδίας.

Ποιὸς ἀγροίκησε ποτὲ τοῦ
Κόκκαλα πνοὴ νὰ ἐκβάλουν,
Σάλπιγγα νὰ καταλάβουν
Κ' ὅχ τὰ μνηματα νὰ ἐβγοῦν;

Ψεῦμα μέγα ἐν ἀληθείᾳ!
Πλὴν καὶ τοῦτο ἂν εἶχε γένει,
Τῆς Ἑλλάδος οἱ ἀνδρεῖοι
Ποῖα τιμὴ ἤθελε ἰδοῦν;

Ἡ Γαλλία ξακονομένη
Δὲ βασίτῃ τὴν τυραννία,
Τὸ γνωρίζει ἡ Ἰταλία
Ποῦ διὰ χρόνους θὰ θρηνῇ!

Καθὼς εἶναι ἀνδρειωμένη
Τὸ καλὸ τοῦτο σκορπίζει
Ποῦ ὅλοῦθεν διαγωνμίζει
Ἔτσι ἡ Ρώμη ὁμολογεῖ.

Εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους
Ὅσον εἶναι μαζομένο

Ἐδῶ τώρα ἀποχτημένο,
Ἀπὸ χεῖρα δυνατῆ.

Ἕνας στρατηγὸς ἀνδρείος,
Πέμπεται ὄχ τὴν Γαλλία,
Πίπτει εἰς τὴν Ἰταλία,
Κάνει θόρυβον πολὺ.

Ἐτρεξαν ὅλα τὰ ἔθνη,
Νὰ ἀντισταθοῦν μὲ βία,
Μὰ ἐκείνος μὲ ἀνδρεία,
Κατακόπτει τοὺς ἐχθρούς.

Μποναπάρτες δὲν φοβεῖται,
Λὲν γνωρίζει τὴ δειλία,
Νὰ χαρίσῃ ἐλευθερία,
Προσπαθεῖ εἰς τὸ Λαό.

Στὸ βουνὸ σταῖς ἄγριες ράχες,
Ἀναβαίνει, δὲν τρομάζει,
Ἡ καρδιά του δὲ σπαράζει,
Στὸν ἀγῶνα τοὺς πολλούς.

Χύνονται ὡσὼν μελίσσια,
Οἱ ἐχθροὶ αἱματωμένοι,
Γύρωθεν ἀρματωμένοι
Μὲ πολέμους φοβερούς.

Ἀρχινοῦν, τὸν τριγυρίζουν,
Τύραννοι καὶ ἡ φωτιά,
Μὰ τοῦ σιγήθους τὸν ἡ καρδιά,
Λὲν δειλιάζει παντελῶς.

Στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγγάδια,
Πέτετε, πέρνει τὸν δρόμο,
Στοὺς τυράννους δίνει νόμο,
Ἡρώας ὁ τρομερός.

Ὅθεν κάμει εὐρίσκει κάστρα,
Ὅθεν κάμει τυραννία,
Μὲ βροχὲς ἀπὸ φωτιά,
Μ' ὅθεν κάμνει αὐτὸς νικῶ.

Πίπτουν κάτω καὶ τὰ κάστρα,
Σβύνονται καὶ ἡ φωτιάς,
Μὲ πολλαῖς ματοχρυσίαις,
Τοὺς τυράννους κυνηγῶ.

Ὅθεν εἶσθε τῶν Ἑλλήνων,
Παλαιὰ ἀνδρειωμένα,
Κόκκαλα ἐσκορπισμένα,
Λάβετε τώρα πνοήν.

Ἐξυπνᾶτε γιὰ τὰ ἰδῆτε,
Ἡρώα σὴν Ἰταλία,
Ἦ' ἔδωκεν ἐλευθερία,
Κ' ἔφθασε ἕως ἐδῶ.

Ἐξυπνᾶτε διὰ τὰ ἰδῆτε,
Τὴν μητέρα σας Γαλλία,
Ποῦ χαρίζει ἐλευθερία,
Εἰς τῆς γῆς σας τὸ λαό.

Ἰδοὺ τώρα εἶν' συρμένο
Ἀπὸ χεῖρα πονηρῆ.

Ἕνας δράκος πεινασμένος
Πέμπεται ὄχ τὴ Γαλλία
Πίπτει εἰς τὴν Ἰταλία,
Κ' ὅ,τι εὗρη τὸ ρουφῶ.

Ἐτρεξαν ὅλα τὰ ἔθνη
Νὰ ἀντισταθοῦν μὲ βία,
Μὰ μὲ τὴν κατηγορία
Ὅλους τοὺς ἀποκοιμῶ.

Μποναπάρτες δὲ φοβεῖται,
Μὰ γνωρίζει τὴ δειλία
Νὰ χαρίσῃ ἐλευθερία,
Ἐτοί τάζει εἰς τὸ Λαό!

Μποναπάρτες, ὅπου λέγεις,
Καλομέρη τὸν ἐκράζουν
Ἦ' ἔκαμε ν' ἀναστενάξουν
Ὅλους τοὺς χριστιανούς.

Τί μελίσσια ἐμᾶς λέγεις;
Μὲ τί ἄρματα ἐβγήκαν;
Ποῦ ἐσυναπαντηθήκαν;
Τί πολέμους μελετᾷς;

Πότε αὐτὸν ἐτριγυρίζαν;
Ποῦ εὐρεθῆκαν οἱ τυράννοι;
Τοῦτο ὅπως σου πῶς τὸ βάνει;
Τόσα ψεύματα νὰ λές;

Στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγκάδια,
Οἱ λησταὶ φράζουν τὸ δρόμο,
Καὶ ἀλήθεια δίνουν νόμο
Τῶν διαβάντων ποῦ περνοῦν.

Ὅθεν κάμει εὐρίσκει κάστρα,
Κ' ὅλοι ὡς δόντιχο τὸ κράζουν
Κ' ὡσὼν φίλο τὸν ἐμπάζουν,
Ὅχι μὲ φωτιάς, ὡς λές.

Μήτε ἄγαψαν φωτιάς,
Μήτε αἵματα ἐχνθήκαν,
Μήτε κάστρα ἐγκορμιστήκαν.
Τί τρελλάδες τραγουδᾷς;

Ποῦ τὴ βοήκαμε μητέρα
Τὴ Γαλλία, ὅπου κράζεις;
Δὲ θρηγεῖς κ' ἀναστενάξεις
Εἰς τοῦτη μας τὴ συμφορὰ;

Τὸ λεοντάρι, ὅπου λέγεις,
Μὲ τὰ χεῖδια ξπασέ το,
Τὸ φαρμάκι ἐπότησέ το,
Καὶ τὸ ἐγκρέμισε σὴ γῆ.

Ἀφοῦ τὸ εἶδε κ' ἦταν νόμιμο
Τότε ἐπῆρέ τον τὸ δέγμα
Ἦταν βέβαια χωρὶς αἷμα,
Ὅπως εἶναι φρονικό.

Εἰς τὸν κόλπον τ' Ἀντριάτου,
Ποῦ φωλεύει ἓνα λεοντάρι,
Μὲ φωναῖς δίχως κοντάρι,
Τὸ γκρεμίζει εἰς τὴ γῆ.

Τὰ λεονταράκια φεύγουν,
Τὴν φωλεάν τους ἀφανίζει,
Ἐδῶ κ' ἐκείθεν τὰ σκορπίζει,
Ἐρρημα μὲ ἐντροπή.

Πίπτοντας χαμαὶ ὁ Λέων,
Εἰς ἐκεῖ τὸ κρεμμυδιό του,
Κ' εἰς ἐκεῖ τὸ μονγκρισμό του,
Ἐκαμε πολὺ σεισμό.

Ἐκουνίστηκαν τὰ ὄρη,
Θάλασσαι ἀναστενάζουν,
Τοὺς λαοὺς κατατινάζουν,
Γύρωθεν τῆς Βενετίας.

Εἰς ταῖς ταραχαῖς ἐκείναις,
Ἐφτασε εἰς τὰ Νησία,
Τοῦ σεισμοῦ ἡ πολλὴ βία,
Μὲ τρομάρα τῆς καρδιάς.

Φόβοι τρόμοι εἰς τὴ γῆ μας,
Καὶ φωτιά τριγυρίζουν,
Ἀπ' ὁλοῦθεν φοβερίζουν,
Τὰ μνημεῖα ρ' ἀνοιγοῦν.

Νύχτα, ἡμέρα τρέχουν δάκρυα,
Καὶ τὸν οὐρανὸ σκοτίζουν,
Στεναγμοὶ ὁποῦ καπνίζουν,
Κ' ὥσάν νεφέλα ὁμοῦν.

Ἄρματα πολλὰ ἐτοιμάζουν,
Καὶ σπαθία, καὶ φωτίαις.
Μὲ ὁρμαῖς πολλὰ δορυφαίαις,
Τῆς Ζακύνθου οἱ λαοί.

Τὰ μονγκρίσματα ἀκούουν,
Λεονταριῶν καὶ αὐτοὶ σπαράζουν,
Δὲν γνωρίζουν καὶ τρομάζουν
Τὸ καλὸ τοὺς τό πολὺ.

Ἡρώας ὁ Βοναπάρτης
Τὴν Ἑλλάδα θ' ἀναστήσῃ,
Χωρὶς νὰ ἀργοπορήσῃ
Πέμπει ἓνα στρατηγό.

Τοῦ Ἀδριάτου τὰ πελάγη
Τὰ πλεούμενα γεμίζουν,
Κάθε λύπη ἀφανίζουν,
Κάθε φόβος καὶ κλανθμό.

Φθάνουσι εἰς τὴν Κέρκυρα,
Κ' οἱ λαοὶ πανηγυρίζουν
Τὸ ἐλεύθερο γνωρίζουν
Καὶ κροτοῦσι μὲ χαρὰς.

Ὅπου ἐφώλενε ὁ Λέων
Ἀπεδιώχθη μὲ τὴ βία,

Τότε δὲ τὰ λεονταράκια,
Ὅρφανά ἐσκορπιστήκαν,
Ὅχι πῶς ἐφοβήθηκαν,
Μὰ δὲν εἶχαν βροχά.

Τὴ φωλιά δὲν τὴν ἐπῆρε,
Τὴ λυπήθη τὴ καῦμένη
Ποῦταν βαρυνφορτωμένη
Καὶ τὴ λάφρωσε πολὺ.

Ὁ σεισμός ποῦ ἐὺν γράφεις,
Δὲν ἦταν ὄχ' τὸ λεοντάρι.
Ἦταν αὐτὸ παλληκάρι,
Ποῦ ἦλθε τὸ Γερμανικό.

Τότε ἀληθῶς τὰ ὄρη
Ἐκουνίστηκαν, κ' ἐφάνη
Εἰς τὴν Ἰταλία καὶ φθάνει
Καὶ τοὺς Γάλλους ἀπειλεῖ.

Καὶ ἡ ταραχὴ ἐκείνη,
Ποῦ ἠκούσθη σὰ Νησία,
Μὲ χαρμόσυνη καρδιά,
Τὴν ἠκούσαμε κ' ἐμεῖς.

Εἰς τὴ γῆ μας δὲν εἶν' τρόμος,
Εἴμεστε ἡτοιμασμένοι.
Καὶ μὲ τ' ἄρματα ζωσμένοι
Παιδιόθεν μὲ τιμὴ.

Χαρὰς δάκρυα εἶν' ἐκεῖνα,
Ἐπειδὴ κ' ἀκαρτεροῦμε
Τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἰδοῦμε
Ἀπὸ Ἡρώα πιστό.

Οἱ λαοὶ τῆς Ζακύνθου
Ἄρματα πολλὰ ἐτοιμάζουν,
Τὴν ἐκδίκησιν φωνάζουν
Εἰς τοὺς κλέφτας νὰ γενῇ.

Τὰ μονγκρίσματα, π' ἀκούμε,
Ἡ καρδιά μας δὲ σπαράζει.
Ὅττε τίποτε λογιᾶζει
Φόβητρα προσωρινά.

Βοναπάρτης τὴν Ἑλλάδα
Ἦλθε νὰ τὴν ἀφανίσῃ
Ὅχι νὰ τὴν ἀναστήσῃ
Ὅς κηρύττεις δολερῶς.

Τ' Ἀδριάτου τὰ πελάγη
Τὰ πλεούμενα γεμίζουν
Τὴν χαρὰ τῆς ἀφανίζουν
Καὶ εἰς φόβον μᾶς κρατοῦν.

Φθάνουσι εἰς τὴν Κέρκυρα
Κ' οἱ λαοὶ πανηγυρίζουν,
Κάλλιο ἦτο νὰ πεντίζουν,
Καὶ νὰ κλαίγουν θλιβερά.

Ὅπου ἐφώλενε ὁ Λέων
Ἦτο καὶ πολὺ ἀσβεστία

Κ' ἔλαμψε ἡ ἑλευθερία
Μὲ πανήγυρσις πολλαῖς.

Εἰς ἐσένα, ὦ Γεντίλλη,
Τὰ Νηοῖα κροτοῦν καὶ χαίρουν,
Καὶ σοῦ τάζουν ῥ' ἀναφέρουν
Πανταχοῦ ταῖς ἀρεταῖς.

Το' ἀρεταῖς σου, ὦ Γεντίλλη,
Τὰ Νηοῖα θὰ ὑμνήσουν,
Πανταχοῦ θέλει τιμήσουν,
Μὲ περιφημίας φθαῖς.

Καὶ σοῦ δοκίζομεν ὁμάδι,
Στὸ φνιτὸ το' ἑλευθερίας,
Τοὺς ἐπαίνους τῆς Γαλλίας
Πῶς θὰ ψάλλωμε κ' ἐσέ.

Ἄν αἱ Μούσαις μου ξυπνήσουν,
Καὶ τὰ ὄργανα ἀρπάξουν,
Τὰ ἔθνη ὅλα θὰ τρομάζουν
Τῆς Γαλλίας ταῖς φθαῖς.

Βοναπάρτη καὶ Γεντίλλη
Θέλει ἀποθανάτισουν
Ὅταν θέλῃ κελαδήσουν
Μὲ Πινδαρिकाῖς φωναῖς.

Ἐλσημονήσαμεν νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τοὺς
εὐμενεῖς ἀναγνώστας μας τὸν ἀντίπαλόν του Λο-
γοθέτην Γούλιαρην.

Οὗτος ἦτο ζακύνθιος λόγιος, συμμαθητὴς τοῦ
Μαρτελάου παρὰ τῷ διδασκάλῳ Παλαμᾷ. Ἦτο
ὑπερβολικὰ θεοσεβής. Ἠρμίνευε τὴν Ἀποκάλυ-
ψιν καὶ ἔδιδε σημασίαν εἰς τὸν Ἀρχάγγελον προ-
κειμένον περὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.
Ἐνόμιζεν ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ κατέστρεφε τοὺς
Τούρκους. Ἐγραψεν ἀκολουθίας καὶ συνέταττε
λόγους, οὓς ἔδιδε πρὸς ἐκφώνησιν εἰς τοὺς ἱερεῖς.
Ἐγραψε καὶ ποιήματα φιλορωσσικὰ καὶ ἀντι-
δημοκρατικά. Ἐκαμε ἰταλικοὺς στίχους κατὰ τοῦ
Φωσκόλου, ἢ μᾶλλον ἀπήντησεν εἰς τὸν Φώσκο-
λον ἐμμέτρως, ὅτε ὁ μέγας οὗτος ποιητὴς ἐδη-
μοσίευσεν τὴν Ὁδὴν πρὸς τὸν Βονοπάρτην. Ὁ
Λογοθέτης Γούλιαρης ἀναφέρεται μᾶλλον διὰ
τὴν παρωδίαν κατὰ τοῦ Μαρτελάου παρὰ διὰ τὰ
ἄλλα ἔργα του, ἅτινα ἐχάθησαν. Πολλὰκις λόγοι-
τινες ἀπαθανάτιζονται δεικνύοντες τὴν ἀκρισίαν
των, τὴν μοχθηρὰν καρδίαν των ἢ τὴν κου-
φόνειαν των. Ὡραῖα ἀθανασία.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐχθρὸς τοῦ Μαρτελάου ἦτο ὁ
περιλάλητος ζωγράφος Νικόλαος Κουτούζης καὶ
σατυρογράφος ὅστις ἐδάγκαζε μέχρις αἵματος.
Ἐγραψε καὶ πλῆθος αἰσχυρῶν καὶ ἀνηθικῶν σα-

Γιαντὸ ὁ Θεὸς ἐν Σκλαβία,
Το' ἔρριψε παντοτεινά,

Τὰ Νηοῖα ἀποθυμοῦσαν,
Τὸν Γεντίλλη νὰ μὴ φθάσῃ.
Καὶ σὰ βάθῃ τῆς ἡ θαλάσσης,
Ὅλους νάχε τοὺς δεχθῇ.

Ταῖς ψευταῖς σου, ὦ Γεντίλλη,
Τὰ Νηοῖα θέλει ὑμνήσουν,
Πανταχοῦ νὰ διαλαλήσουν,
Ταῖς μεγάλας σου ἀρεταῖς,

Καὶ σοῦ δοκίζομε ὁμάδι,
Στὸ φνιτὸ τῆς πονηρίας,
Ταῖς κλεψιαῖς τῆς Γαλλίας,
Νὰ κηρύττωμε καὶ ἐσέ.

Ἄν αἱ Μούσαις μας ξυπνήσουν,
Καὶ τὰ ὄργανα τοὺς πιάσουν,
Τὰ ἔθνη ὅλα θὰ γελάσουν,
Τῆς Γαλλίας ταῖς κλοπαῖς.

Ἡ Πινδαρिकाῖς φωναῖς σου,
Ἐπρεπε τώρα ῥ' ἀρχίσουν,
Θλιβερά νὰ τραγουδήσουν,
Τῶν Γραικῶν ταῖς δυστυχιαῖς.

τυρῶν, διό δικαιούται τοῦ τίτλου τοῦ ἡγεμόνος
τῶν αἰσχυρῶν σατυρικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.
Ἦτο ἐχθρὸς ὅλων τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἰδίως
τοῦ Μαρτελάου, τὸν ὅποιον ἐξήλενε διὰ τὴν δη-
μοτικότητά του. Πολλὰκις τὸν ἐσατύρισε καὶ τὸν
ἀπεκάλεσε προδότην, αἰμαῖ·ῃ, ἀγύρτην, λαοπλά-
νον καὶ ἄνανδρον. Τοῦ παρώδησε καὶ τὸν ἀνω-
τέρω Ὑμνον. Μεταξὺ τῶν δύο παρωδιῶν, δηλα-
δὴ τοῦ Λογοθέτου Γούλιαρη καὶ τοῦ Κουτούζη
ὑπάρχει ὁμοιότης καὶ ἐπειδὴ δὲν φέρουσι ἡμερο-
μηνίαν ἀγνωστοῦμεν εἰς τίνα νὰ δώσωμεν τὸν τί-
τλον τοῦ λογοκλόπου. Τῇ 17 Μαΐου τοῦ 1798 ὁ
Κουτούζης ἐκυκλοφόρησεν ἐν χειρογράφῳ τὴν
ἐξῆς σάτυραν μέχρι τοῦδε ἀνέκδοτον, σκοπὸν
ἔχουσαν νὰ περιπαιξῇ τὸν Μαρτελάου διὰ τὸν
περὶ οὗ ὁ λόγος Ὑμνον.

Τοῦ Μαρτελάου ἐφάνη του κατὰ τὴ μάσιμά του (*)
Νὰ κάμῃ κάποιο σύνθημα νὰ δείξῃ τὴ σοφία του,
Εἰς τὸ ὅποιο ἔγραψε γιὰ ταῖς ἀνδραγαθίαις,
Τοῦ Μποναπάρτε, ποὺ ἔκαμε εἰς ὅλαις ταῖς φραγκίας
Κι' ἀφοῦ τὸ τέλειωσε, ὁ ἴδιος ἔλεγέ το,
Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὅθι ἐφθανε καὶ ἐφανερώνέ το.
Κι' ἐλόγιαζε τὸ πῶς μὲ αὐτὸ μέριτο (**) ῥ' ἀποκτήσῃ
Εἰς τοὺς φραγτοῦς καὶ ὄνομα ἀθάνατο ῥ' ἀφίσῃ.
Μὰ ὅταν εἶδε καὶ ἄκουσε εἰς τὴν ἀπολογίαν,

(*) Ἀξίωμα. (**) ἀξία.

Ποῦ του ἐναντιώνονται μὲ δικαιολογίαν,
 Εὐθὺς ἐμετανόησε καὶ ἐβάλθηκε νὰ πάρῃ,
 Μιὰ στράτα ἄλλη, ὡς πονηρὸς καὶ αὐτὸ νὰ τὸ νεγάρι
 Κι' ὁχ ταῖς πλατειαῖς ἐφώναξε, ὁ τρισκαταραμένος,
 Μὲ φορικτοὺς ὄρκους ψεύτικους, ὡς εἶναι μαθημένος,
 Κ' ἔλεγε, ἐγὼ δὲν ἔκαμα ποτέ μου τέτοιο γράμμα,
 Οὔτε καμμία εἶδησι ἔχω σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.
 Εἰσὲ καιρὸ, ποῦ ὁ ἴδιος, ποίχον νὰ τὸ τελειώσῃ,
 Περιορισία ἔλαβε γιὰ νὰ τὸ φανερώσῃ.
 Πιστεύοντας πὼς ἔκαμε σύνθεσι σοφωτάτη,
 Κι' αὐτὸς παλοῦκι φύτρωσε καὶ τῷβγαλε τὸ μάτι.

Ὁ Κουτούζης δὲν ἤλπιζε τότε τὴν ἀναγέννη-
 σιν τῆς Ἑλλάδος διὸ ἐστιχούργει :

Μαρτελάε μου, σοφέ μου,
 Ποιὸς πεθαίνει, πάει πεθαίνει.
 Νέα Ἑλλάδα δὲ θὰ δοῦμεν,
 Ποιὸς πεθαίνει, πάει πεθαίνει.

Εἶναι χῶμα, τώρα ὅλα
 Τ' ἀνδρειωμένα κοκκαλάκια,
 Δὲν θεωρεῖς, δάσκαλέ μου,
 Παρὰ μόνον σκουλικάκια.

Ὅταν ὁ Μαρτελάος ἐκήρυττεν, ὁ Κουτούζης
 παρευρίσκετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἴσατο ἀντικρυ
 τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐποιεῖ μορφασμοὺς καὶ κινήματα
 ἀποδοκιμασίας. Ὅτι δήποτε τέλος ἔπραξεν ὁ
 Μαρτελάος ὁ Κουτούζης τὸ ἐσατύρισε. Τῇ 14 Ἰου-
 λίου 1799 ὁ Κουτούζης ἔγραψε σάτυρον διὰ νὰ
 περιγράψῃ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν χρό-
 νων. Ἐκ τῆς ἀνεκδότου ταύτης σατύρας, ἀπο-
 σπῶμεν τοὺς πρώτους στίχους, οἵτινες ἀφορῶσι
 τὸν Μαρτελάν :

Βέβαια τώρα ἔπρεπε εἰς τὸ ν' ἀναστηθῇ
 Τὰ κόκκαλα, ὡς ἔγραφε ὁ Μαρτελάος, νὰ ἰδοῦν
 Μὰ ὅχι ἐκεῖνα ποῦ ἔλεγε τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.
 Ἀλλὰ τῶν προγόνων μας καὶ προεστώτων ἐκείνων,
 Τῶν Ζακυνθίων, δηλαδὴ, ὅπου γιὰ τὴν τιμὴ τους
 Δὲν ἐφοβήθησαν ποτέ νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους.
 Νὰ ἰδῶ ἂν ἐγνωρίζαι τὴ δύστηνη παιρίδα κτλ.

Τοῦ Κουτούζη αἱ σάτυραι εἶναι ἀνεκδοτοὶ
 ἕνεκα τῆς αἰσχροτήτος καὶ τῆς προσβολῆς κατὰ
 οἰκογενειῶν καὶ ἀτόμων. Ὅταν ὁ Μαρτελάος διὰ
 φθδῆς ἐπήνεσε τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας, ὁ
 Κουτούζης ἀμέσως ἀπήνησεν διὰ σατύρας, ἐκ
 τῆς ὁποίας ἀποσπῶμεν στροφάς.

Ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος
 Ἐβουλήθη νὰ συνθέσῃ.

Στίχους καὶ νὰ ἐπαινέσῃ,
 Βασιλεῦα κραταῖον.

Δηλὰ δὴ τὸν τῆς Ρωσίας.
 Αὐτοκράτορα γενναῖον,
 Παῦλον, ἄνδρα ρωμαλαῖον,
 Τροπαιοῦχον, εὖσεβῃ.

Πλὴν τὸ στόμα ἐνὸς προδότου
 Δὲν εἶναι ἄξιον νὰ κινήσῃ
 Ἥρωα νὰ ἐφρημίσῃ,
 Μὲ συνθέσεων φθδῆς.

Ἐπειδὴ ἄπρεπον εἶναι
 Εἰς καιρὸ ποῦ ἐγκωμιάζει
 Ἐνα κλέπτῃν, καὶ δοξάζει,
 Ἀποστάτη καὶ ἀσεβῇ.

Αἰσὶ ὁ Μποναπάρτες,
 Ἦλθε ἀπὸ τὴν Γαλλίαν
 Ἀλλὰ μ' ἄκρα προδοσίαν,
 Ἐορτάσθη πανταχοῦ.

Πρῶτα ἀθεῖαν σπέρνει,
 Ἐπειτα ἐλευθερίαν,
 Λίδει μὲ πονηρίαν,
 Καὶ σκοτίζει τοὺς λαοὺς,

Ἐκατάγδῃ Νησίαν,
 Ἐξολόθρευσε ἐκκλησίας,
 Μὲ ταῖς Ἱεροσολίαις,
 Κ' ἄλλαις τόσαις συμφοραῖς.

Καὶ λοιπὸν, ὁ Μαρτελάος,
 Εἶναι δίκαιον ν' ἀνοίξῃ
 Στόμα πλέον νὰ κηρύξῃ,
 Τοὺς θριάμβους τῶν πιστῶν ;
 Εἰς καιρὸν ὅπου ἐφρημίζει,
 Διὰ ἥρωα τὸν κλέπτῃν,
 Τὸν παγκάκιστον καὶ ψεύτῃν,
 Μὲ ἐγκώμια πολλὰ.

Ὅστε, ὦ συμπατριῶται,
 Καὶ φιλόχριστοι ἀναγνώσται,
 Τέτοιον Ἰούδα μὴ δεχθῆτε,
 Τὰ συγγράμματα ποτέ.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι ὅλαι αἱ φοβεραὶ ἀντι-
 δράσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀντιπάλων δὲν τοῦ
 ἐμείωσαν τὴν ἀξίαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μαρτε-
 λάου εἰσέτι ἀναφέρεται παρ' ἡμῖν εὐφύμως. Μά-
 λιστα ὁ συστηματικὸς πόλεμος κατ' αὐτοῦ τὸν
 ἀνύψωσε περισσότερον τῆς ἀξίας. Εἰς αὐτὰς τὰς
 περιστάσεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ κοινωνία πί-
 θεται ὑπὲρ τοῦ ἀδίκως ὑβριζομένου καὶ ὁ ὑβρι-
 στῆς καὶ συκοφάντης δακτυλοδεικνύεται, ἰδίως

ὅταν ἡ διαγωγή του δὲν εἶναι ἄμεμπτος. Ὁ Μαρτελάος ἔζη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ διὰ τὰ πατριωτικά αἰσθήματα.

Ὁ Νικόλαος Κούρτσολας, ὁμώνυμος τοῦ διασώτου θεολόγου καὶ συγγραφέως, ἦτο ἐκ τῶν διασωτῶν του. Ἴδου στίχοι του ἀνέκδοτοι :

Εὔγε, εὔγε, Μαρτελάε,
Ποῦ τυράντους πάντα βρίζεις,
Καὶ σωτήρας τῆς Ἑλλάδος,
Τῇ Γαλλίᾳ μας νομίζεις.

Ἡ Ἑλλάς θὰ ξαναζήσῃ,
Μὲ τῶν Γάλλων τὸ αἷμα.
Θέλει τοῦτο ὁ Μποναπάρτες.
Τώρα πλεῖα δὲν εἶναι γέμισμα.

Εὔγε, εὔγε, Μαρτελάε,
Ποῦ σὰν δάσκαλος σοφός,
Τὰ παιδιὰ μας σὺ διδάσκεις,
Ποῦ ἡ δουλεία δὲν φέρνει φῶς.

Ποῦ φῶς φέρνει ἡ ἐλευθερία,
Ποῦναι δῶρο τοῦ Θεοῦ,
Ποῦ φῶς φέρνει ἡ ἀγάπη,
Ποῦναι δῶρο τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ ζακυνθίου στιχοῦ-
γοῦ Κούρτσολα, νομίζομεν καλὸν νὰ δημοσιεύ-
σωμεν ἄλλο ποιημάτιον τοῦ ἰδίου, ἀνέκδοτον εἰ-
σέτι, τὸ ὁποῖον ἔχει ἱστορικὴν σημασίαν, διότι
ἐγράφη κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐπιδημίας τοῦ δη-
μοκρατικοῦ πυρετοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ διὲν ἐν
Ζακύνθῳ.

Ἴδου τώρα, ὦ Ἑλλάδα,
Ὅπου εὐρίσκεισαι βεβαία,
Πῶς ἡ τρίχωμος σημαία,
Ἐρχεται διὰ τὰ σέρεῳ.

Τῶν Ἡρώων ποῦ τὴ φέρουν,
Διὰ τὰ δείξης ἐτοιμάσου,
Παλαιὰ τὴ τόση ἀνδρείᾳ σου,
Διὰ τὰ λάβης λευθεριά.

Ἐγειρε καὶ ἄς λάμψουν πάλιν
Ἡ τοσαύταις ἀρεταῖς σου,
Καὶ ἡ πρόωγν προκοπαῖς σου.
Τώρα ἄς ἀνακαινηθοῦν.

Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων,
Ταῖς ἡρωϊκαῖς ἀνδρείαις,
Κι' ὅλαις ταῖς μηχανουργείαις,
Τῶν Ἑλλήνων βάλε ἐμπρός.

Τῶν Βορβόρων τὴ σκλαβία,
Τέκνα σου ἄς τινε διώξουν,
Καὶ μὲ χεῖρα τους ἄς κόψουν,
Ἄλυσον τὴν φοβερά.

Πνεύματά τους ἄς ξυπνήσουν,
Τὰ τοσοῦτο ἐπαινετά,
Καὶ μὲ γνώμῃ σταθερά,
Μεγαλοφυχία ἄς δείξουν.

Τῇ δειλίᾳ ἄς τὴ διώξουν,
Ὅπου καταπλακωμένα,
Καὶ πολλὰ πεφοβισμένα,
Ἐχει τα τόσο καιρό.

Ἡρώας ὁ Μποναπάρτες,
Μὲ τὴ γαλλικὴ στρατεία,
Θέλει δείξῃ τὴν ἀνδρεία,
Ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Αὐτὸς τρέφει πολὺν ἀγάπῃ,
Γενεὰ τὴν ἰδικήν σου,
Καὶ διὰ ἀνάτασί σου,
Τοὺς τυράντους σου μισῇ.

Εἰς αὐτὸν νᾶχετε χάρι,
Κ' ὅλῃ τῇ Γαλλίᾳ,
Ὅπου τὴ δημοκρατία,
Ἐδειξαν εἰς τοὺς λαούς.

Καὶ ὑπόχρεοι νὰ εἰσθε,
Ποῦ καθεὶς σας ἄς κραυγάζῃ,
Ληνατὰ καὶ ἄς φωνάζῃ :
Ζήτω ἡ ἐλευθερία.

Ζήτω ἡ Δημοκρατία,
Καὶ τὸ δένδρο ἐλευθερίας,
Τῆς κοινῆς σας ὀφελείας,
Καὶ παρτοῦ ἄς φυτευθῇ.

Κι' ἄς ποτίζεται συνεχᾶς,
Μὲ τῆς ἀρετῆς τὴν δροσό,
Τὸ δεδοξασμένο τόσο,
Καὶ πολλὰ ἐπαινετό.

* *

Τὴν ψύχωσιν τοῦ νὰ ἐλπίζῃ τὴν ἀνάστασιν τῆς
Ἑλλάδος ὁ Μαρτελάος εἶχε καὶ μετὰ τὴν ἀνα-
χώρησιν τῶν Γάλλων δημοκρατικῶν ἐκ τῆς
Ἑπτανήσου. Οὕτω λ. γ. ὅταν τῷ 1800 αἱ Νῆσοί
μας ἀνεγνωρίσθησαν ἐλευθεραὶ καὶ ἀνεξάρτηται
ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑπτανήσου Πολιτεία, ὁ Μαρτε-
λάος ἔψαλλε :

Τὰ Νησιά μας εἶναι Κράτος
Ζηλευτό. Ἀλλ' ἡ πατρίδα,
Οὔλῃ ἢ ἄλλῃ εἶναι δούλῃ,
Ἐχῶ ὅμως τὴν ἐλπίδα

Νὰ ἰδῶ πρὶν γὰρ πεθάνω
Μέγα Κράτος τὴν Ἑλλάδα
Καὶ σὰν πρῶτα ξακουσμένο,
Στὸ Θεὸ τέτοια ἔχῳ ἐλπίδα.

Όταν τῷ 1806 ἐπανῆλθον οἱ Γάλλοι ἐν
Ἑπτανήσῳ ὡς αὐτοκρατορικοί, ὁ Μαρτελάος
πάλιν ψάλλει :

Ἡ Γαλλία ἦλθε πάλι,
Νὰ μᾶς δώσῃ Ἑλευθερίαν,
Τὴν Ἑλλάδα νὰ ξεθάψῃ,
Ὅπου κεῖται σὴν δουλείαν.
Ναπολέον, Θεὲ τοῦ Κόσμου,
Ἐνθυμήσου τὴν Ἑλλάδα,
Ταῖς ἀλύσαις τῆς Σὺ Κόψε,
Γιὰ νὰ ἔχωμε Πατρίδα.

Τῷ 1809 καταλαμβάνουν οἱ Ἀγγλοὶ τὴν Ζά-
κυνθον καὶ ὁ Μαρτελάος τραγουδεῖ:

Χαῖρε, χαῖρε ξακονομένη,
Βρετανία! Ἐγὼ ἐλπίδα,
Ὅχ' τὸν τάφο νὰ σηκώσῃς,
Σὺ, τὴ δύστηνη Ἑλλάδα.

* *

Ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν ὁ Μαρτελάος ὑπῆρξε
καθηγητὴς τοῦ Φωσκόλου. Όταν ὁ Φώσκολος
ἐδημοσίευσεν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν Βοναπάρτην, τὴν
ἔστειλε τοῦ διδασκάλου του, ὅστις τόσον ἐνε-
θουσιάσθη ὥστε τοῦ ἔστειλε τοὺς ἐξῆς πατριω-
τικoὺς στίχους τῷ 1797:

Τῷ μαθητῇ μου Νικολάῳ Φωσκόλῳ

Τὴν ᾠδὴν τοῦ Βοναπάρτου,
Τὴν ἐθαύμασεν ὁ νοῦς μου,
Ὑπερχάρηκε ἡ καρδιά μου,
Π' ἀγαπᾷς τὴ Λευθερίαν.

Ναί, παιδί μου, Νικολάκη,
Νὰ κτυπᾷς τὴν τυραννίαν,
Ν' ἀγαπᾷς τὴ Λευθερίαν,
Καὶ τοὺς Τούρκους νὰ μισᾷς.

Ἀ! οἱ Τούρκοι, ἀνάθεμά τους,
Ποῦ τὸ Γένος τυραννοῦνε.
Ἀ! παιδί μου, μᾶς μισοῦνε,
Καὶ μᾶς ἔχουν σὴν σκυλιά.

Τῆς ἐλευθεριᾶς ἡ ᾠδὴ,
Γιὰ τὸ Γένος εἶν' κοντά,
Ἡ Πατρίς δὲν θάνα δουλίαν,
Καὶ θὰ φάμε τὴ Τουρκαῖαν.

Τότε, τότε θὰ ὑμνήσῃς,
Σὺ, παιδί μου τὴν Πατρίδα,
Κι' ἔχω σὶν Θεὸν ἐλπίδα,
Καὶ σὺ νᾶσαι τότε ἐδῶ.

Ὅπου καὶ ἂν σὲ φέρῃ ἡ τύχη,
Νὰ θυμᾶσαι τὴν Πατρίδα.
Πάντα νᾶξεις τὴν ἐλπίδα,
Ποῖν πεθάνῃς νὰ τὴ ἰδῇς.

Χαῖρε φίλε! σὲ ἐνθυμοῦμαι.
Ἐχεις πνεῦμα, νοῦν, καρδιά,
Ἐχεις θάρρος καὶ ἀνδρεία
Καὶ ποτὲ σου δὲν δειλιάς.

Ἀν σ' ἐγνώρισα ἐγὼ τέτοιο,
Τέτοιο ἀκόμη ἐγὼ σὲ βλέπω.
Τῆς πατρίδος μας προβλέπω,
Στήριγμα πολὺ καλόν.

Τοῦ φιλοπάτριδος διδασκάλου οἱ ἄτεχνοι οὐ-
τοι στίχοι δὲν ἦσαν ἀπλᾶι λέξεις, οὐδὲ συνειθι-
σμένοι εὐχαί. Ἐγνώριζε τοῦ πολυτίμου μαθητοῦ
τὰ ὑψηλὰ καὶ γενναῖα αἰσθήματα, ἐγνώριζεν
ὅτι ἑλληνοπρεπῶς ἀνετράφη καὶ ὅτι αἱ πρῶται
ἐντυπώσεις τοῦ ἦσαν ὄντως ἑλληνικαί. Διὰ τοῦτο
οἱ ἀνωτέρω στίχοι ἔχουν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν διὰ
τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, διό
καὶ ἰταλιστὶ μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως
Φραγκίσκου δι Μέντου.

Ὁ Μαρτελάος παρηκολούθει τὴν πρόοδον
καὶ τὴν φιλολογικὴν δρᾶσιν τοῦ Φωσκόλου καὶ
ὅταν ἐδιάβασεν τὴν πρῶτην φορὰν τοὺς ἀθανά-
τους «Τάφους» ἐνεθουσιάσθη καὶ ἐξεφώνησε:

Τοῦ κάκου φράγκο θέλουν νὰ σὲ κάμουνε,
Ποῦς Ἑλλήνας τὰ Μνήματα φωνάζουνε.

* *

Ὁ πολύτιμος οὗτος διδάσκαλος καὶ πατριώτης
Μαρτελάος ἀπέθανεν ἐν τῇ γεννετείᾳ αὐτοῦ πα-
τρίδι τῇ 8 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1818, διορίσας
ὅπως ἡ μὲν ἀλληλογραφία του κατ', ἡ δὲ βιβλιο-
θήκη του δωρηθῇ εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Πρωτο-
παπᾶ Γεώργιον Γαρζώνην, τὸν μετέπειτα, τῷ
1824, χειροτονηθέντα μητροπολίτην Ζακύνθου
καὶ λαβόντα τὸ ὄνομα Γαβριήλ. Ἀπέθανεν χωρὶς
νὰ ἰδῇ πραγματοποιηθὲν τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ τῆς
ἀπελευθερώσεως καὶ ἀναστάσεως τῆς προσφιλε-
στάτης Πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας διὰ τοῦ λόγου
καὶ διὰ τῆς γραφίδος τόσον εἰργάσθη.

Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ὁ Μαρτελάος τὸν ὁποῖον
ὁ Νικόλαος Δραγούμης ἐξισώνει με ἀμαθέστα-
τον πρόσωπον τῆς τῷ Γουζέλι Ὁ Χάσης εἰπών:

Ἀν δὲ πιστεύῃς σ' ἐμέ, ρώτα τὸν Μαρτελάον.

Ὁ Γουζέλης ἀναφέρει τὸν διδάσκαλόν του
Μαρτελάον, ὅχι ὅπως τὸν ἐξευτελίσῃ, ὡς νομίζει

ὁ Δραγούμης, ἀλλ' ὅπως παρουσιάσῃ κάλλιον τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔγραφε τὴν ἀθάνατον κωμωδίαν του. Τοιαύτη ἦτο ἡ μεγίστη παιδεία τοῦ Μαρτελάου καὶ τοιαύτην ὑπόληψιν εἶχεν, ὥστε οἱ Ζακύνθιοι, προκειμένου περὶ αὐθεντείας, ἔλεγον: «Τῷ πε καὶ ὁ Μαρτελάος» — «Ρῶτα τὸν Μαρτελάον». Ὁ Γουζέλης εἰς τὴν «Κρίσιν τοῦ Πάριδος» ἀναφέρων τὸν Μαρτελάον τὸν καλεῖ σοφόν, (σελ. 344), ἂν ἐγνώριζε δὲ τοῦτο ὁ Δραγούμης θὰ ἔβλεπεν ὅτι ὁ Γουζέλης ἐσέβετο τὸν διδάσκαλόν του καὶ δὲν τὸν ἀνέφερεν ἵνα τὸν σατυρήσῃ.

Βεβαίως καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ Δραγούμης δὲν ἦτο γνωστὸς ὁ Μαρτελάος μάλιστα τὸ παρὸν εἶναι τὸ τελειώτερον βιογραφικὸν σημεῖωμα περιέχον ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄγνωστα μέχρι τοῦδε. — Δὲν

κατηγοροῦμεν τὸν Δραγούμην διότι ἡγνόνει τοῦ Μαρτελάου τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δρᾶσιν. Τὸν κατηγοροῦμεν μόνον διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ περιφρονητικῶς πρόσωπον χωρὶς νὰ ἔχη γνῶσιν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγεται ἐπιτολαιότης. Τοῦτο δυστυχῶς συμβαίνει συχνὰ παρ' ἡμῖν, διότι τινὲς γράφουν καὶ κρίνουν χωρὶς προηγουμένως νὰ μελετήσουν καὶ νὰ ἐρευνήσουν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Ἀφίνομεν δὲ κατὰ μέρος τοὺς ὀλίγους ἐκείνους φθονερούς, οἱ ὅποιοι γράφοντες καὶ κρίνοντες θέλουν νὰ ἱκανοποιήσωσι κατὰ πρῶτον τὴν μοχθηρὰν καρδίαν των. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων ὁ κόσμος ἀδιαφορεῖ καὶ ἀναφωνεῖ:

Non ragionam di lor, ma guarda e passa.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΟΛΕΜΗ: "ΤΟ ΠΑΛΗΟ ΒΙΟΛΙ" ΑΘΗΝΑΙ

Εἶναι καιρὸς τώρα ποῦ ἕνας ἀπὸ τρὺς πλέον ἀγαπητούς μου φίλους, μοῦ ἐξεφράζετο μὲ πολὺ πολὺν ἐνθουσιασμόν γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη. Οἱ κομποί, νταντελένιοι στίχοι τῶν «Ἀλαβάστρων» καὶ τῶν «Κεϊμηλίων» εἶχαν δεσμεύσει φαίνεται τὸν θαυμασμό του, τὸν ὅποιον ἐξοτερίζεμε μὲ θερμὸν ἐνθουσιασμό, σὲ κάθε εὐκαιρία ποῦ τοῦ ἐδίδετο. — Τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη τὴν ἐπρόσεξα ἀνέκαθεν· σπανίως, τὸ ὁμολογῶ, μοῦ ἐχάρισε τὴ συγκίνησιν τῆς Τέχνης, ποτὲ δὲν μοῦ ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμό, ἀλλ' ὅσες φορὲς ἔπесαν τὰ μάτια μου στὸ ἀπαλὸ βελούδο τῶν ποιημάτων του ἐσταμάτησα πάντοτε γιὰ λίγες στιγμὲς μὲ προσοχή. — Ὅσο συνειθισμένη καὶ ἂν εἴνε ἡ ἰδέα ποῦ μεταχειρίζεται, κατορθώνει ἐν τούτοις καὶ τῆς δίνει ἕνα, ἀδύνατον ἴσως, μὰ γλυκὸ χρωματισμόν, ἕνα τόνον μουσικόν, κ' ἕνα λεπτὸν ἀκόμη ἄρωμα σὲ μιὰ τέτοια ἀναλογίαν ποῦ μετριάξει, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἐξουδετερώνει, κάπως τὴν ἀδυναμία τῆς ἰδέας. — Ἐνα παράδειγμα τῆς ἀναλογίας αὐτῆς χαρακτηριστικὸ μάλιστα καὶ τῆς τέχνης τοῦ Πολέμη εἶνε οἱ ἐξῆς στίχοι:

"Ελαμπ' ἡ δροσοῦλ' ἀνάλαφρη
στῆς αὐγῆς τὸν ἥλιο ἀγνάντια
καὶ τὴν πλάσι μυριοστόλιζε
μὲ τρεμάμενα διαμάντια
κ' ὅλοι οἱ ἀνθοὶ σὰ νὰ τοὺς χάιδε
λὲς ἀθώρητο ἕνα χέρι
καμαρώναν κ' ἀργοσάλευαν
κ' ἐψιθύριζαν στ' ἀγέρι.

Μὲ τὴν ἴδια μουσικότητα ἐξακολουθεῖ καὶ ὁ ἴδιος

χρωματισμὸς καὶ τὸ αὐτὸ ἄρωμα ἀπλώνονται καὶ στίς ἐπόμενες στροφές.

Μιὰ τέτοια λοιπὸν κομψὴ καὶ ἀβρὰ τέχνη ἂν δὲν ἔχη δικαιώματα καὶ ἀπαιτήσεις ἐπὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας, πάντως ὅμως καὶ δικαιωματικῶς ἐλκύει τὴν συμπάθειά μας· καὶ μιὰ συμπάθεια εἰλικρινὴ καὶ ἀθόρυβη ἀντέτασσα πάντοτε στὸν ἀπόλυτον ἐνθουσιασμό τοῦ φίλου μου. Ἀλλὰ, θὰ εἶνε φαίνεται μοιραῖον νὰ παρεξηγῆται — καὶ μάλιστα στὴ φιλολογία — κάθε εἰλικρινὴς ἔκφρασις διανοήματος. — Ἡ ἡρεμὴ μου συμπάθεια γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη παρεξηγήθη, θὰ ἐξεληγθῇ, ποῖος ξέρει, πρῶτα πρῶτα, ὡς ἀδιαφορία, ἔπειτα, ἴσως ὡς περιφρόνησις πρὸς τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ, σιγὰ σιγὰ δὲ ἐπέδρασε τόσον ἐπὶ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ φίλου μου, ὥστε νὰ ἔλθῃ μιὰν ἡμέραν αὐτὸς ὁ φανατικὸς θαυμαστὴς τῶν μαλακῶν στίχων τοῦ Πολέμη καὶ νὰ μοῦ εἰπῇ μὲ τὴν ξηρότερην ἔκφρασιν:

— Ἐχεις δίκαιον· ὁ Πολέμης δὲν εἶναι ποιητής.

Ἀπέναντι μιᾶς τέτοιας ἀδικίας, τὴν ὁποίαν μοῦ ἀπέδδαν τόσον ἀπροσδόκητα καὶ τόσον ἀτόμα, ἤμουν φυσικὰ ὑποχρεωμένος ν' ἀπολογηθῶ· εἶπα μερικὰ λέξεις· ἔπειτα ἐθυμῆθηκα μερικoὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ καὶ χωρὶς νὰ θέλω ἐψιθύρισα:

Τὴ θυμᾶσαι τὴ λεύκα μας; Παιγνιδιὰρα στὴν αὐρα
φιλικά μᾶς προστάτενεν ἀπ' τοῦ ἡλίου τὴ λαύρα
καὶ μὲ χάρι σαλεύοντας τὴν ψηλὴ κορυφὴ τῆς
ἐψιθύριζε πρόσχαρη τὴ χαρὰ τὴν κορυφὴ τῆς
κ' ἐσκορπούσε τὸ γέλιοι τῆς στοὺς φραγμοὺς καὶ
[στ' ἀμπέλια
γιατὶ τότε ἀποκρίνονταν στὰ δικά σου τὰ γέλια.